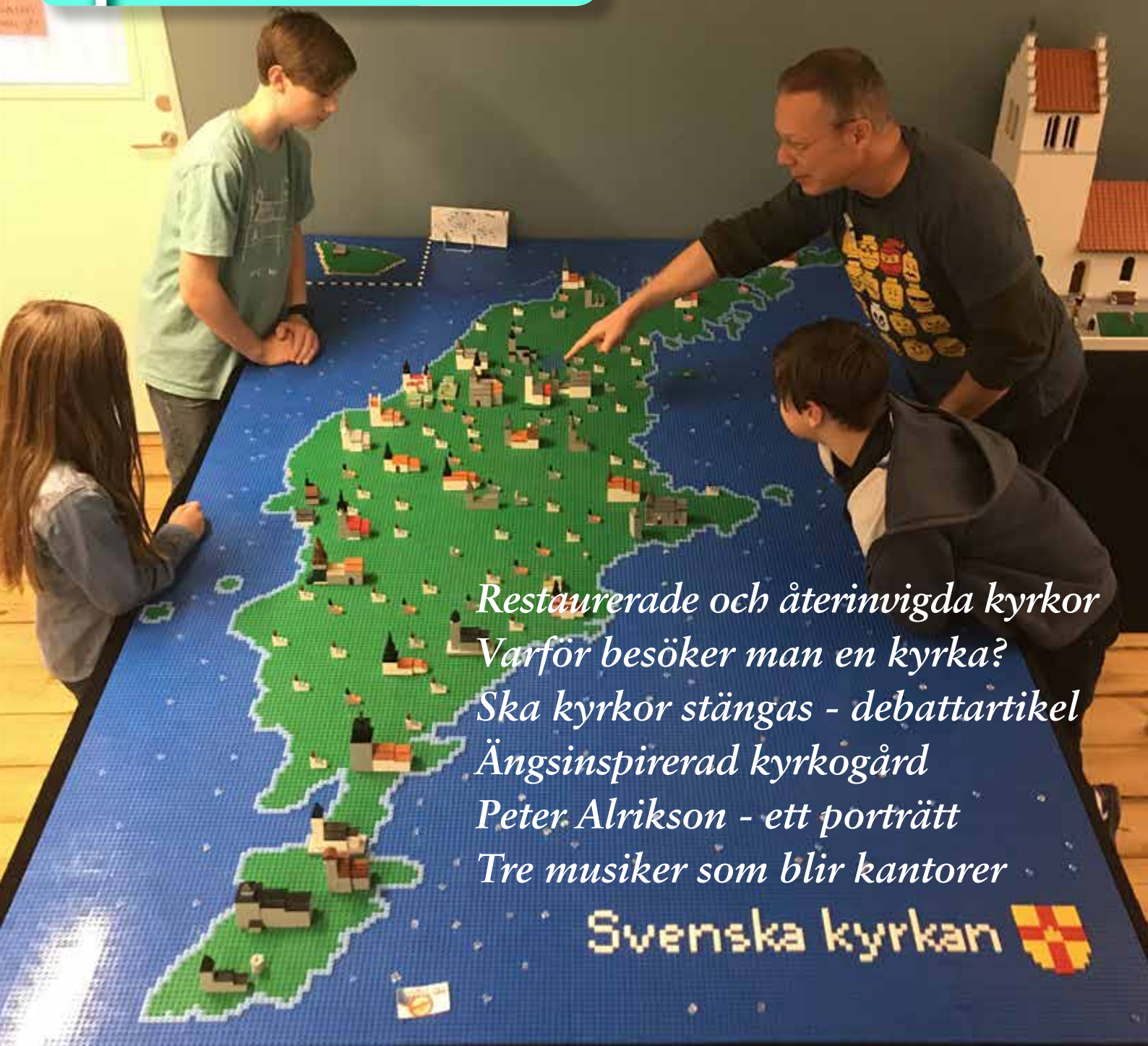

Gårds Korset

Informationstidning för Visby stift nr 2/2019

Svenska kyrkan
VISBY STIFT

*Restaurerade och återinvigda kyrkor
Varför besöker man en kyrka?
Ska kyrkor stängas - debattartikel
Ängsinspirerad kyrkogård
Peter Alrikson - ett porträtt
Tre musiker som blir kantorer*

Svenska kyrkan

*Dessutom: krönikor, **Gotlands syföreningar**, Visborgskyrkan 50 år, **kalendarium**.*

INNEHÅLL

Biskopen har ordet	3
Tore Furberg - in memoria	4
Förväntan på julefrid	5
Nya lokaler för pastorsexpeditionen	6
Återinvigning av Stenkyrka kyrka	8
Leif Wiking - ny präst i Stenkumla	10
Julfirande i New York	12
Den svenska tanten - en ikon	14
Ska några av Gotlands kyrkor bommas igen?	16
En bit på väg mot Nidaros	20
Varför besöker man en gotländsk kyrka?	22
Akebäck kyrka har restaurerats	25
Gotlands fagra ängen förebild för kyrkogård	26
Gotlands alla medeltida kyrkor i lego	30
Visborgs kyrkan 50 år - inredare och konstnär	32
Bok om syföreningarnas historia på Gotland	36
Nytt samarbete kring idrott och kyrka	37
Porträtt - Peter Alrikson, domkyrkoorganist	38
Den grå tomtens jul - en dikt av Janne Manni	42
Kyrkoantikvarisk ersättning 2020	43
Tre kvinnor, tre musiker och snart tre kantorer	44
Kalendarium	48

Nästa nummer av Gårdskorset kommer i juni 2020. Har du tankar och idéer om innehåll hör av dig till Lars Bäckman. E-post lars.backman@hotmail.com eller tfn 070-57 11 05 9

Vem väntar du på?

Finns tomten? Det verkar vara den stora frågan om man ser årets julkalender. Vad händer när frågan om julen inte längre ens handlar om att Jesus föds utan istället om tomten finns eller inte. För en biskop är svaret enkelt.

Vi lever i en tid när traditioner blandar sig. Vi har vant oss vid att kunna välja och vraka mellan det som passar oss i vår tid och i vår situation. Ibland får jag bilden av att vi då tappar perspektivet och innehållet - varför vi gör som vi gör och hur det påverkar våra liv. Vi har precis firat första advent i våra kyrkor. Många håller fortfarande fast vid traditionen att gå till kyrkan första advent. Får man inte sjunga ”Bereden väg för Herran” så vill inte adventskänslan infinna sig. Traditioner handlar inte bara om att göra såsom vi alltid har gjort utan definierar också den historia som vi är satta i. I övriga Europa firar man helgonet S:t Nikolaus. Han var biskop på 300-talet i Myra och skänkte gåvor till de fattiga. Den jultomten som vi känner i Sverige kommer snarare som import från USA under 1800-talet, uppblandad med en folksägen om gårdens skyddsväsen och andra vättar och oknytt.

”Traditioner handlar inte bara om att göra såsom vi alltid har gjort utan definierar också den historia som vi är satta i”

Advents- och jultraditioner i biskopsgården innebär adventsgran och en stor herrnhutstjärna som lyser i bibliotekets fönster, och så klart, pepparkaka med grönmögelost. Att få sjunga de klassiska psalmerna tillsammans med förväntansfulla människor i välfyllda kyrkor. Där

levande ljus skapar karaktär och värme, och körer och präster som får mig att känna mig välkommen under väntans tider i advent. Det här är traditioner som egentligen endast har till syfte att förbereda mig på att ta emot det stora undret, att Jesus föddes för vår skull.

Finns tomten?

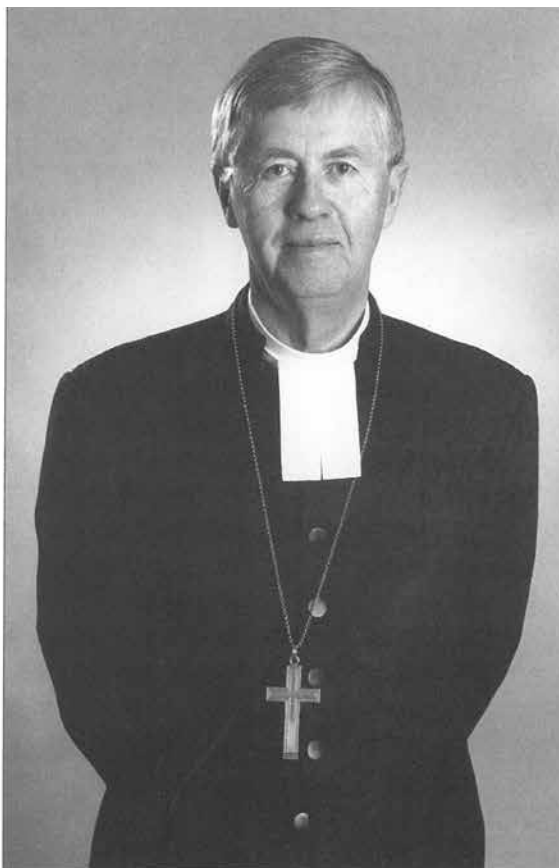
Ja, på olika sätt. Traditioner som vill stödja det goda i vår värld är alltid välkomna traditioner. Som för så många av oss betyder därför traditioner ingenting om de inte är kopplade till ett mål och ett syfte. Därför gläder jag mig över alla traditioner som bereder väg för Jesus. Jag vet att i vår tid kan själva julens händelse komma i skymundan. Men det är fantastiskt att i fönster över hela vår ö se adventsstjärnor skina. Betlehemsstjärna lyser i nästan varje hem, vare sig man förstår det eller inte. Låt oss inte vara rädda för alla traditioner utan istället vårda dem.

En välsignad jul önskar jag er alla i vårt stift

Biskop Thomas

Tore Furberg in memoria

Tore Furberg vid prästmötet 1991

Visby 9 september 2019

Till präster och diakoner i Visby stift

Idag nådde oss budet att biskop Tore Furberg avlidit i Uppsala. Biskop Tore var biskop i Visby stift mellan 1980 och 1991. Han var född i Indien 1924, som barn till två missionärer. Tore prästvigdes 1953 för Luleå stift av Bengt Jonzon, samma år som han och Ingeborg gifte sig. Äktenskapet välsignades under åren med fyra döttrar: Karin, Kristina, Helena och Maria. Tore fortsatte sina akademiska studier fram till disputationen 1962 med avhandlingen ”Kyrka och mission i Sverige 1868-1901”, med Bengt Sundkler som handledare. Fram till 1970 tjänstgjorde han som litteratursekreterare vid Svenska kyrkans mission, med avbrott för åren 1965-68, då han arbetade med prästutbildning vid Trinity Theological College i Singapore. Därefter blev Tore direktor för Svenska kyrkans mission och alltså tio år senare biskop i Visby stift, vilket på den tiden också innebar att vara kyrkoherde för domkyrkoförsamlingen. Biskop Tores starka engagemang för mission och ekumenik gjorde hans livsgärning viktig inte bara för Visby stift utan för hela Svenska kyrkan. Biskop Tore är, trots att det snart gått trettio år sedan han lade ner staven, varmt ihågkommen i sitt gamla stift, till vilket han alltid höll nära relationer. Den bok som Gotlands kyrkohistoriska sällskap utgav till hans 90-årsdag fick sin titel efter Tores valspråk, *Pro Christo legatione – På Kristi uppdrag* – och de orden får stå här som en sammanfattning av den ödmjukhetens livshållning som präglade såväl hans liv som biskopsgärning.

Må han vila i frid och uppstå i glädje!

Biskop Thomas Petersson
Stiftsprost Richard Wottle

Förväntan på julefrid

I samband med jul för några år sedan vaknade jag av att min sjuåring grät för fullt. Han hade haft en mardröm och när jag frågade vad den handlat om svarade han: "Min kudde ändrade form och den blev en tomte utan skägg". Jag tröstade honom med ett rätt så stort leende på läpparna. En tomte utan skägg? Nej, vem vill träffa en tomte utan skägg... Tomtar ska ju ha stort vitt skägg. Det kan man väl ändå förvänta sig?

Våra förväntningar och förhoppningar är många den här tiden på året. Julmys, adventsfika, glöggmingel, släktträffar och julavslutningar avlöser varandra. Visst vill vi att det ska vara glatt och härligt? Förväntan ligger i luften under adventstiden. Baksidan med förväntningarna är att när de inte infrias finns risken att besvikelsen blir lika stor som, eller större än, själva förväntan.

Julen kan bli en följetong av besvikelser när inte julefriden infinner sig. Julmys kan i värsta fall omvandlas till kaos och ångest. Smärtan kan kännas ännu större just för att den där förväntan finns på att allt ska vara så bra.

Julens huvudperson, Jesus, och hans närmaste familj, upplevde nog inte den allra första julen som mysig. De hamnade i en livssituation där de var utsatta och utlämnade. De fann inte ens tak över huvudet. De blev hänvisade till det simplaste och fattigaste. Mitt i detta sker det stora undret. I stallet i den lilla staden Betlehem kommer Gud till oss.

Precis som då för väldigt länge sedan så tror jag att Gud idag, även denna jul, finns i utsattheten, där vi blottar oss, där rop på hjälp hörs, där inte allt är så självklart och där livets skörhet finns. Här kan också vi mötas och mitt i detta får vi trotsigt vägra ge upp förväntan på julefrid.

Med önskan om Guds frid och fred
Kyrkoherde Pernilla Cramnell,
Romaklostrets pastorat.

*"Mitt i detta sker
det stora undret.
I stallet i den lilla
staden Betlehem
kommer Gud till
oss"*

Duplokrubba från Dalhems kyrka. Foto: Olof Johansson.

Nya lokaler för pastorsexpedition innebär många fördelar

-Träffpunkt mitt i Roma inbjuder till nya samarbeten

Text: Lars Bäckman Foto: Lars Bäckman och Peter Stade.

- Förhoppningsvis kan vi flytta in till påsk, säger Pernilla Cramnell, kyrkoherde i Romaklosters pastorat.

I veckan kom bygglov och den 10 december börjar PEAB att bygga om och anpassa lokalerna till den nya verksamheten. Det är kommunens fastighet i det som måste vara Romas absoluta centrum som nu också ska inrymma pastorsexpedition och andra kyrkliga lokaler.

Här mitt i Roma ligger Coop, ICA, Pressbyrån och på andra sidan vägen samhällets största arbetsplats i det gamla Sockerbruket där flera olika företag har verksamhet. Snart kommer också Romaklosters pastorsexpedition finnas i centrum.

Pastorsexpeditionen för Romklosters pastorat är

i dag inrymd i prästgården vid Roma kyrka som ligger ett par kilometer utanför själva samhället.

”Vi blir också grannar med biblioteket, ungdomsgården och Apotek som finns i samma fastighet, så visst kommer vi få centralare lokaler”

-Vi kommer bli också grannar med biblioteket, ungdomsgården och Apotek som finns i samma fastighet, så visst kommer vi få centralare lokaler, konstaterar Pernilla Cramnell nöjd.

- Ett riktigt kök ska också byggas. Väggar ska rivas och nya ytskikt på golv, väggar och tak blir det också.

Men den stora förändringen är nog att pasto-

ratet nu kommer dela lokaler med Röda Korset och tillsammans ska de bygga upp en träffpunkt mitt i samhället.

- Röda Korset ska driva ett café och så blir det secondhand butik, det blir nytt. Vi kommer att ha ett litet kyrkorum, där man kan fira andakt och mässa. Och så blir det ett barnrum där vi kan ha musiklektioner och barngrupper, berättar Pernilla entusiastiskt och fortsätter:

- Vi ska också ha ett rejält kök, så vi kan ordna middagar, "Tacogud" och soppluncher... Pernilla tror mycket på samarbetet med Röda Korset. Det finns många gemensamma nämnare. Men det gäller att vara noga med vad som är vad, så det blir tydligt att när pastoratet arrangerar något då är det kyrka. Medan Röda Korset, som inte är ett trossamfund, säkert vill markera det.

- Vi har suttit ner och diskuterat med Röda Korset om dessa frågor och mycket annat under nästan två år. Vi har bland annat en arbetsgrupp och en referensgrupp. Så vi har förberett oss väl, menar Pernilla och berättar om studiebesök som de har gjort i Fårösund och som har varit värdefulla, även om förutsättningarna är lite olika.

Prästgården i Roma kommer inte att stå tom. Dit ska Pernilla med familj flytta in.

- Det var planen redan från början att vi skulle bo i Roma prästgård och ha expeditionen i en annan byggnad. Roma ligger centralare i pastoratet och jag får närmare till flera församlingar och inte minst till expeditionen. Vi har också två barn som går på gymnasiet i Visby, säger Pernilla, så det finns flera fördelar, även om hon är väl medveten om att hon och familjen kommer att sakna Östergarn där de har bott i snart fyra år.

Jag ringer upp Johan Sunnerstam, församlingspräst i Bunge, för att höra hur han upplevt flytten till Fårösund.

Norra Gotlands pastorats lokaler i Fårösund.
Foto: Peter Stade.

- Nu funkar det jättebra. Självklart blir det lite inkörningsproblem till att börja med när man ska dela lokal med flera andra och man ska hitta sin plats, men det har vi löst.

Johan berättar att Svenska kyrkan, Norra Gotlands pastorat, köpte fastigheten, där Röda Korset, Vuxenskolan och Vävstugan redan var hyresgäster, vilket skiljer sig från förutsättningarna i Roma.

"Nu funkar det jättebra. Självklart blir det lite inkörningsproblem till att börja med när man ska dela lokal med flera andra och man ska hitta sin plats, men det har vi löst"

- Vi är många olika organisationer i samma lokaler, vilket är positivt. Vi har verkligen blivit en mötesplats för bygden, säger Johan och berättar att det finns café och så Kupans secondhand verksamhet som lockar mycket besökare.

- Jag tror att alla organisationer tjänar på att vi är samlade här på ett och samma ställe. Hit kan man komma av flera olika anledningar, säger Johan och låter nöjd.

Så Romaklosterns pastorat har säkert gjort ett klokt val när de "centraliserar" en del av sin verksamhet. Lycka till!

Återinvigning av Stenkyrka kyrka

Foto: Rebecka Svensson. Text: Lars Bäckman

Den 8 september var en efterlängtdag för Stenkyrkborna. Under fyra år har församlingens vackra kyrka varit stängd. Mögelangrepp hade upptäckts och bedömdes vara i sådan omfattning att ingen verksamhet kunde förekomma i kyrkan. Ett kapell inrymdes i en av kyrkans mindre byggnader och har fungerat som gudstjänstlokal under tiden kyrkan har restaurerats. Regnet öste ner denna dag då kyrkan skulle återöppnas, men lagom till att biskop

Thomas med följe närmade sig kyrkporten upphörde regnandet och när biskopen bankat tre gånger med staven på porten öppnades den. Under sång tågade församlingen in och fyllde kyrkan till sista bänkrad. Dopfont, altare och orgel välsignades. Barnkör och solister, mässa och nattvard - så ska en återinvigning i glädje och tacksamhet firas. På nästa sida kan ni läsa om vilka renoveringar och åtgärder som gjorts.

Vad har restaurerats under 2017-2019?

Restaureringen av Stenkyrka kyrka föranleddes av det dåliga inneklimatet som främst noterats genom mögel i och under orgeln. Restaureringen startades i december 2017 och slutfördes våren 2019. Dessförinnan hade kyrkan varit stängd i två år.

Invändigt har väggar och valv sanerats från mögel. Muralmålningarna har konserverats liksom stora delar av inredning och inventarier. Textilierna har dessutom fått ett mikroklimatsskåp dvs ett förvaringsskåp som har ett optimalt klimat för textilier oberoende av hur klimatet i sakristian är.

Orgeln som sedan restaureringen i mitten av 1900-talet stått på ett podium längs med tornrummets norra vägg har ställts i långhusets nordvästra hörn. Det fanns långtgående planer på att rekonstruera den orgelläktare som revs i samband med samma restaurering.

Flytten av orgeln skapade en dominoeffekt då triumfkrucifixet hängde just där samt att längs med hela norra väggen stod ett bänkkvarter.

Bänkarna byggdes om och nya snickerier gjordes av Håkan, snickare på Gotlandsbyggen. Man kunde dessutom ta tillvara på äldre delar som stod i kyrkstallet. Bänkkvarteret ställdes längs med tornets norra vägg där orgeln tidigare stått. I samband med dessa arbeten hittade man en hittills okänd bildsten i golvet.

Triumfkrucifixet flyttades till tornrummets östra vägg väl synligt när man stiger i kyrkan. Det finns planer på att konservera det ytterligare samt göra undersökningar då det gömmer många hemligheter.

Orgelpodiets räcke (som tidigare utgjort räcke på läktaren) tillsammans med delar från predikstolen som också stod i kyrkstallet införlivades i den förrådsvägg som byggdes i tornets nordvästra hörn.

Även dopfunten har flyttats från mitten av långhuset till mitten av tornrummet.

Den utvändiga restaureringen har bestått av att lägga om kor- och långhustak samt byta rötskadat virke. I samband med detta gjordes en dendrokronologisk undersökning, träet visade sig ha 110 årsringar och gick att datera med mycket god säkerhet till 1633. Vidare lagade man putsen, bytte ut de skadliga cementfogarna på socklarna och dessutom har åskskyddsanläggningen justerats.

Rebecka Svensson, stiftsantikvarie, Visby stift

Leif Wiking - ny präst i Stenkumla församling - och i Eskelhems pastorat

I mitten av oktober i år kom det en ”viking” till Stenkumla. Eller rättare sagt en ny tillträdd komminister till tjänsten i Stenkumla- och Eskelhems pastorat. Här får du veta lite mer om honom.

text: Lars Bäckman. Foto: Lars Bäckman och privat

En av Leif Wikings arbetsplatser är Tofta kyrka i Eskelhems pastorat.

- Ha, ha... viking, det ska vara med dubbel W. Det var min farfar som i någon nationalromantisk anda bytte efternamn till Wiking. Dubbel W var för att han emigrerade till Amerika, skrattar Leif och hans "rumpasmål" hörs tydligt. Jag tänker på speedwayåkaren Tony Rickardsson, och det ska visa sig finnas ett samband som vi återkommer till.

Kyrkan har funnits med Leif sedan barndomen. Men det var framförallt Missionskyrkan hemma i Avesta som blev hans väg till prästyrket. Efter något år som ungdomsledare inom Missionskyrkan i Nacka så började Leif att läsa till präst i Uppsala.

- Där hade jag två kurskamrater som kom att betyda en hel del för att jag nu är gotlänning, säger Leif och nämner Martina Åkeson Wollbo och Monika May.

Men efter prästvigningen i Västerås stift 1990 förde kärleken honom till Stockholm och där har han hunnit med 15 år som präst i Täby församling och nu senast flera år i Haninge.

- Gotland var för mig, förutom Monika och Martina, ett antal semesterresor med föräldrarna när jag var barn. Då var det de vanliga målen; Lummelundagrottorna och Fårös sanddyner. Men det som blev det avgörande och bestående intrycket var de gånger som jag deltog på konfirmationsläger med ungdomar från Haninge på Fridtorp, i Fridhem, här i Västerhejde. Det var fina gotlandsupplevelser.

Man kan komma till situationer i livet när man vill och har möjlighet att förändra sin tillvaro. Barnen är utflugna och arbetet i Haninge upplevde Leif, efter det att två församlingar hade slagits ihop, inte längre lika stimulerande. Att arbeta som kyrkoherde hade Leif provat på hemma i Dalarna, men det insåg han var inget

han strävade efter, så när Monika May ringde och frågade om han var intresserad av Gotland, så sa Leif "jamen visst".

"...och förklarar hur vackert han tycker landskapet är, med havet, klintkusten och jordbrukslandskapet insvept i höstdis, som nu".

- Gotland var något nytt. En utmaning. Det kan man behöva när man är 50+. Jag tycker om historia och natur, och det finns det massor av här. Jag är ornitolog, gillar att spana på fågel. Det är också en hobby som det finns goda förutsättningar för här på Gotland, säger Leif med ett leende och förklarar hur vackert han

tycker landskapet är, med havet, klintkusten och jordbrukslandskapet insvept i höstdis, som nu.

Leif har arbetat mycket med konfirmationsverksamhet i Stockholms stift och så blir det nu också i båda pastoraten.

- Jag bor så fint i Stenkumla prästgård. Jag gillar verkligen att bo på landet. Det är för övrigt den kyrka och prästgård som ligger högst av alla Gotlands kyrkor. Så någon sa att jag numera var överstepräst!, berättar Leif och skrattar gott.

Men Tony Rickardsson... körde ni speedway ihop?, frågar jag nyfiket.

- Nej, men det var jag som lärde honom cykla hemma på gården i Avesta. Jag sprang bakom och höll i pakethållaren. Han var en rackare på att ligga ner i kurvorna redan då. Att han skulle bli sexfaldig världsmästare det insåg vi nog alla redan då, skrattar Leif.

Leif - välkommen till Gotland.

En julkhälsning från Svenska kyrkan i New York

Julfirande i New York

Det är många som får bilder för sitt inre när man säger jul i New York. Otaliga är de filmer som har julscener från denna fantastiska stad. Amerikanerna älskar verkligen julfirande!

För oss som lever och finns här i Midtown Manhattan gör julfirandet sitt intåg tidigt! Den berömda stora julgranen vid Rockefeller Center är bara ett kvarter från den Svenska kyrkan liksom Saks 5Th Avenue, ett av de stora varuhusen, med sin julpyntade fasad med vidhängande musik.

Redan veckan innan 1:a advent drar julmusiken igång och det är ett stort pådrag när julgranen tänds, med livesändning på TV med medverkande berömda artister.

”Församlingens egen julmarknad helgen före 1:a advent, med 2500 besökare på tre dagar, är ett säkert jultecken”

Det påtagliga kommersiella julfirandet är också nödvändigt för församlingens överlevnad. Vi är beroende av att finansiera vår egen verksamhet då inga bidrag kommer från Sverige. Församlingens egen julmarknad helgen före 1:a advent, med 2500 besökare på tre dagar, är ett säkert jultecken. Svensk Lucia med ljuståg och traditionella sånger är en uppskattad tradition för svenskarna och ett exotiskt inslag för amerikanerna. 1200 personer besöker våra två konserter. Våra två luciakörer har

övat sedan mitten av oktober. Under julhelgen erbjuder församlingen ”Samling vid julkrubban”, Julfika, Kalle Anka och Karl Bertil Johnssons jul samt Julbön på julaftonen och traditionell Julotta på juldagen. Vi samlar runt 300 personer dessa två dagar. Bofasta svenskar och ett stort antal svenska gästande turister som inte vill gå miste om ett traditionellt julfirande. ”Som hemma, fast utomlands” ”A home away from home”.

Att den Svenska församlingen i New York är viktig för både bofasta och besökande - det märks tydligt, inte minst i jultid.

Från oss alla till er alla – en riktigt God jul.

Pether Ström Broman, kyrkoherde.

Foton från Sakhs på 5th avenue julfasad, julafton i Svenska kyrkan, Luciafirande, kö till julmarknaden, Rockefeller centers julgran, julskyltning i staden.
Foto: Svenska kyrkan i New York.

Den svenska tanten – en ikon

Den svenska tanten börjar bli till åren, men hon fortsätter oförtrutet sitt arbete.

Hon är ständigt på väg. Hon går eller cyklar i ur och skur. För att hälsa på någon av de sjuka hon regelbundet besöker.

Hon verkar i det tysta, hennes verksamhet ger inga rubriker. Hon har aldrig varit för de stora orden. Tvärtom.

Men hon har alltid tid och rum för andra människor.

Hon har alltid brytt sig. Först var det barnen, sen blev det barnbarnen.

Men hon har hela livet spritt sin omsorg i en större krets än släkten.

Att hälsa på gamla och sjuka är närmast ett kall för henne. Det kan vara en granntant som hamnat på långvården eller en gubbe som blivit ensam och behöver hjälp med matlagningen ibland.

Hon tog parti för ANC i kampen mot apartheid i Sydafrika decennier innan Svensson visste vem Nelson Mandela var. Genom sitt idoga fotarbete i föreningar med mycket internationella förgreningar är hon väl förtrogen med många platser runt vår jord, även om hon inte är särskilt berest. Men hon har rest mer än de flesta – i tanken och på börens vingar.

Hon finns med i syföreningen där hon med flinka fingrar broderat ihop många missionärer och sjömanspräster. Åtskilliga kyrk-kaffen har bestått av hennes väldoftande kanelbullar. Många generationers barn har fått sina första trosbilder i söndagsskolan och i kyrkans barntimmar av den svenska kyrktanten.

Hon blir allt ovanligare. Är hon rentav utrotningshotad? Hennes sort behövs som motvikt. Vi behöver den svenska tanten som en ikon och förebild när ekonomismen och egenintresset breder ut sig.

När jag efter 12 år som domprost ser tillbaka på mina år i Visby domkyrkoförsamling så är det kvinnorna som jag främst ser. De som varit församlingen trogen, som med sitt liv gett ord som solidaritet innehåll. Kvinnor som gått före och nu finns hos Gud; Gujje, Bibban, Alice, Vera, Marie-Louise, Gunvor, Linnea, Svea, Elsie och många flera. Jag minns dem med värme och glädje. Den Svenska tanten har betytt och betyder mycket för församlingslivet i Visby stift. Ett stort tack till dem som varit på jorden och gjort Guds rike lite synligare.

Mats Hermansson, tidigare domprost.

Ska några av Gotlands kyrkor bommas igen? Biskopen ställer frågan. Vi har svaret. Det är nej!

Debattartikel av Ing-Marie Tellström, kyrkvärd i Öja och Wilhelm Östberg, kyrkvärd i Vamlingbo.

Biskop Thomas frågar i inledningen till förra numret av Gårdskorset hur det ska gå att underhålla alla kyrkorna på Gotland med vikande medlemsantal och sjunkande kyrkoantikvarisk ersättning. Det kan man ju undra. När kyrkorna används så lite. Då blir det ju svårt att motivera att det satsas stora pengar på att hålla dem i stånd.

Biskop Thomas skickade ut en testballong: det är för dyrt. Han säger det inte rakt ut, men nog är budskapet: kanske tvingas vi stänga ett antal kyrkor.

Det låter förnuftigt, ansvarsfullt, realistiskt. Precis så resonerade man när de lokala kommunerna slogs ihop och till sist blev Region Gotland. Liksom när församlingarna samlades till de stora pastorat vi nu har.

Men samtidigt som organisationen professionaliseras rinner det lokala engagemanget bort i en liten rännil, som inte längre tycks så betydelsefull. Församlingsmedlemmarna behövs egentligen inte längre; verksamheten pågår oavsett om de bidrar eller inte.

Då kan man ju lika gärna stänga några av kyrkorna som är så dyra att hålla öppna.

Nej! Vi kan faktiskt inte vara utan ett enda av dessa underbara rum.

Wilhelm Östberg och Ing-Marie Tellström vid Öja kyrkas mäktiga sydportal. Foto: Per Tellström

Det är sant att en eller två handfull deltagare en vanlig gudstjänst i november är alldeles för få för att motivera att kyrkan värms upp och bemannas med präst, kantor och klockare. Alltså gäller det att använda kyrkorna mycket mer än vad vi gör idag.

Där är problemet och där är lösningen. Kyrkan tillhör inte bara den lilla gruppen kyrk-kristna utan är hela socknens.

Socknen + Kyrkan = Sant

En gång var kyrkan bygdens centrum. Idag är den fortfarande den mest anslående byggnaden och viktig för många: vi tycker om att tänka på att vi döpts där, att det var där vi gifte oss, där som vi begravde föräldrarna. Många är "stolta" över sin sockenkyrka, för att den alltid funnits där eller kanske för att den har någon speciell raritet som besökare kommer för att se – ett särskilt märkligt triumfkrucifix, en vacker Mariaskulptur, bevarade glasmålningar från 1300-talet, eller något annat.

Det här är kyrkan som museum. Det är viktigt det också, länken bakåt i tiden och som ett stort besöksmål för alla sommarturisterna. Men en gång var sockenkyrkan både tempel och allaktivitetshus. Den medeltida gudstjänsten var en mycket mer rörlig tilldragelse än dagens, när vi sitter inlåsta i de fasta bänkkvarteren och har blivit åhörare. Kyrkorummet var öppet. De väldiga kolonnerna som bär upp valven stod fria i rummet. Kanske fanns det en stenbänk längs långhusväggarna att sitta på. Man kunde sätta in en lös bänk för de äldre, några pallar för andra. När man gick in i kyrkan vätte man en fingertopp i vigvattenskarlet, knäböjde mot altaret, korsade sig. Rörde sig mellan sidoaltare och relikier, kanske offrade vid en målning av Sankt Mikael eller en Mariabild. Man köade vid biktstolen. Altartjänsten var också livfullare, med rökelsekaren, korgossar och små processioner. De långa predikningarna varje söndag kom först med reformationen.

I kyrkan, och på kyrkbacken, utbytte man nyheter och planerade socknens aktiviteter. När en träl frigavs annonserades det vid kyrkporten.

– När någon av traktens asylsökande får uppehållstillstånd kunde man berätta det här!

I kyrkan fanns en kista med socknens gemensamma tillgångar. Det var tre lås på den och prästen och de båda kyrkvärdarna hade var sin nyckel. Man kunde bara öppna kistan när alla samverkade. Det gemensamma var offentligt. I kyrkan fanns också bygdens arkiv för alla handlingar som gällde det gemensamma. Kyrkorna har tjänat som försvarsanläggning och som magasin för handelsvaror och spannmål. Ända från första början har kyrkorna använts till mer än enbart gudstjänstlokal.

”Sockenkyrkan har tappat sin lokala förankring och blivit en angelägenhet för anställd personal mer än för bygden”.

komma åkande till en kyrka för att sköta en ”förrättning”, ”riva av en gudstjänst”¹. De stannar kort tid, de känner inte församlings-

Idag har vi rört oss långt från att kyrkan är centrum i bygden. När det är som värst kan en präst, kantor och klockare från Storpastoratet

borna. Gudstjänstbesökarna märker det. Råkar det därtill vara någon strögäst på plats kommer denne knappast tillbaka en andra gång. Sockenkyrkan har tappat sin lokala förankring och blivit en angelägenhet för anställd personal mer än för bygden. Men där det finns en församlingspräst engagerad i det lokala och som känner församlingsborna fungerar det.

Kyrkorna bär på en djupare mening, något som är större än jag, och som många fler är de kyrk-kristna längtar till. De behövs. Men en glest besökt gudstjänst då och då är för lite för att motivera att kyrkorna hålls i skick och öppna. Det måste ske mer i kyrkorna, mycket mer.

Musiken

Vi kommer till kyrkan vid jul och påsk, vid bröllop, dop och begravningar. Men också vid andra tillfällen. Som när det är konsert. Varje år är det knöckfullt under Vamlingbo kammarmusikfestival. Vi köar för att komma in. Vi kommer för musikens skull, förstås, men också för den speciella intensitet som uppstår av att vi kommer musikerna så nära och för att levande ljus lyser upp kyrkorummet. Inget konserthus kan mäta sig med den upplevelsen.

Kyrkan har sin ”Musik i sommarkvällen”, och det är bra. Men det är alldeles för lite. I somras hörde vi om musiker som erbjöd konserter som inte kunde bli av för att det inte fanns personal att sköta det tekniska. Hallå, det finns kyrkvär-

Vamlingbo kyrka
Foto: Gösta Reiland

dar! Vi klarar att tända lampor och knäppa på mikrofoner. När kyrkan professionaliseras så mycket att man inte kan ha program och verksamheter i kyrkan för att klockaren har semester, då har sockenkyrkan blivit en personalkyrka. Inte konstigt att besökstalen sjunker.

Vi kunde ha konserter med körer som tillfälligt är på Gotland för köråger. Varje sommar är det singer songwriter-kurs på Holmhällar. Varför avslutas inte den med konsert i en kyrka? Hemse folkhögskola har en musiklinje. Vi kunde varje månad få höra deras nya erövringar i kyrkorna runt om på Sudret. Ny månad, ny kyrka. Fiket i Burgsvik är bra för krogmusik, men det saknas lokal för annan musik på Sudret. Nej, det gör det inte. Kyrkorna finns.

Kyrkomusikkonserter är ju dessutom en möjlighet för de som uppfattar sig som sekulära att få ta del av ett andligt arv utan att behöva känna sig infångade i kyrkliga sammanhang de kanske inte alls vill ha att göra med. För oss som vill det är musiken en underbar möjlighet att utveckla gudstjänstlivet. Vi längtar efter den nicaraguanska bondemässan i våra medeltidskyrkor liksom de många "Mässa i folkton" som finns, eller mässor av Sven-David Sandström, Karin Rehnqvist, Georg Riedel...

Konsten

Från påsken 2017 och genom sommaren och hösten visades i Vamlingbo kyrka ett urval ur utställningen "I telefonen finns hela människan" av konstnären Henrik Teleman. Flyktingar berättade ett minne hemifrån och visade bilder de hade i sina telefoner. Det var en stor utställning som visats runt om i landet på konstmuseer. I Vamlingbo gjorde vi ett urval med de flyktingar som fanns på Sudret och fick på det sättet möjlighet att lära känna våra nya grannar här lite bättre.

Sommaren 2018 visades installationen "Tilliten och rädslan" av konstnären Lotta Lagercrantz. Den berättade om hur flyktingarna som 2015 kom till Storsudret framgångsrikt integrerades, men gestaltade också hur förtvivlan återvände när en del av de nya Suderborna fick sina slutliga utvisningsbeslut. Besöksboken i kyrkan fylldes med kommentarer om en berörande och viktig utställning. Många, många fler tog del

av utställningen här jämfört med om den hade visats på ett vanligt konstgalleri.

Det fanns tidigare ett utmärkt projekt i Visby stift: "Konst i kyrkorna. Samtid och dåtid möts i gotländska kyrkor". En samlingsutställning i domkyrkan som pekade ut mot lokala projekt i olika landsortskyrkor. Det måste återupptas. Stiftet kan samarbeta med Konstmuseet, som är stängt för renovering, och med Baltic Art, som inte har någon egen utställningslokal längre, liksom med turistnäringsen. De kunde bidra med kompetens och kontakter.

All samtidskonst lämpar sig inte för att visas i kyrkor. Men den som vill samspela med kyrkorummet berikar det. Besökarna får ett samtida tilltal jämsides med det nedärvda.

Vamlingbo fredskyrka

I Vamlingbo förbereds just nu "Gotlands fredscenter, ett forum för dialog och reflektion". Centret kommer att ha sin hemvist i en av Vamlingbo prästgårdslador. Då blir det naturligt att ha Vamlingbo kyrka som den meditativa delen av fredsarbetet här. Varje vecka kan vi ha fredsbön, meditation, kontemplation. Församlingsrådet stöder. Vi börjar till årsskiftet! Kyrkan blir en kraftkälla för det mer prosaiska arbetet med konferenser, kurser, folkbildning. Vamlingbo fredskyrka kunde också bli – vi drömmer

"Tilliten och rädslan" Vamlingbo kyrka av konstnären Lotta Lagercrantz.

vidare – en nod i ett större fredsarbete kyrkor och religioner emellan. Inte kan man stänga en sådan kyrka. Den behövs ju. Liksom alla Gotlands andra över 90 kyrkor. Det vi ska göra är att fylla dom med människor och angelägna projekt. Inte stänga dom.

Musik, konst och meditation i kyrkan, alltså. Men också annat som sker i bygden kunde ha kyrkan som samlingsplats.

Allaktivitetshuset Kyrkan

Man kan ha föredrag och informationsmöten. Film, teater. Bokcirkel. AA-möten. Meditation. Yoga. Studiecirklar. Samtal och debatter. Sinnesrogudstjänster. Retreater. Sorgegrupper. Det vore mycket bättre att ha pilates² under takmålningarna i kyrkan än i en gymnastiksal. Det vore underbart att under valven få öva denna stillsamma och hälsobefrämjande konst. Vi kan ha egentligen precis allting som har med våra liv och vår bygd att göra. När vi på nytt samlas i kyrkan återtar vi den. Det var faktiskt socknarna som byggde kyrkorna för 800 år sedan. Det var inte kungamakten, inte biskopar, ingen adel gjorde det. Det var socknarna. Bönderna byggde inte privata skrytbyggen, utan de byggde för det gemensamma. Socknens viktigaste och gemensamma byggnad. Det är det kyrkan igen kan bli.

Nu behöver ju inte allt ske överallt, men om man tänker vidare från idén Vamlingbo fredskyrka, så kunde ju andra sockenkyrkor bygga sina speciella karaktärer utifrån respektive församlings intressen och förutsättningar. Någon kunde bli Vägkyrkan, en annan specialisera sig på kyrkans ansvar för miljö och klimat, en tredje bli Religionsdialogens kyrka, en fjärde fördjupa sig i Stiftets samarbete med den Lutherska kyrkan i Tanzania. Någon bli Diakonins kyrka. Någon kunde bli ungdomarnas särskilda kyrka, med deras viktiga frågor. Någon kunde göra djurens rätt till sin hjärtefråga. Osv. Varje kyrka ska förstås ta sig an det grundläggande, att fira mässa och hålla gudstjänster, och verka genom diakoni, men tänk om vi kunde få kyrkor som utvecklade sina engagemang utifrån egna visioner och lokala förutsättningar. Nog skulle det locka fler till kyrkan.

Alla de verksamheter vi längtar efter är förstås inga självändamål utan de är försök att

ge människor möjlighet att bygga relationer. Vi längtar efter att många sockenbor ska fylla bänkarna runt den handfull trogna kyrkbänknötare vi har idag. Människor som möts i verksamheter börjar bära tillsammans. Det händer något.

Den stora invändningen

Men: ska man inte kunna gå in i en kyrka för att söka stillhet och ro? Ska kyrkan verkligen upplåtas åt allt möjligt annat än att vara en föraning av himmelriket. Ska den som har sorg och söker sig till kyrkan, för att begrunda och söka tröst, mötas av att några som håller studiecirkelmöte?

Det är en mycket rimlig kritik. Också vi vill att kyrkan ska vara ett rum där vardagens bekymmer lyfts från våra axlar, där vi får ny kraft. Tystnad, ro är ofta en förutsättning för att vi ska kunna uppfatta hur nåden letar sig fram till oss. Kyrkobyggnaden är förstås mer än ett rum för verksamheter.

Mer aktiviteter, fler människor kommer att störa ron. Men det som också är störande är motsatsen: att kyrkan övergetts, att den inte längre finns med i människors liv. Tystnaden i betydelsen tomhet/övergivenhet är, tänker vi, mer störande än att människor använder sin kyrka.

Man tänder ljus i ljusbäraren för att vara med sina bortgångna en stund. Man kan störas om det då samtidigt pågår en studiecirkel om klimatet i tornrummet. Eller så blir man glad av att se hur några medmänniskor tar tag i en stor fråga som angår oss alla, och tillsammans funderar över vad som kan göras. Också det kan ge tröst och peka mot en möjlig framtid.

”Tystnad, ro är ofta en förutsättning för att vi ska kunna uppfatta hur nåden letar sig fram till oss”

Fortsättning på sid 35

Hojtur mot pilgrimsmål och till slut - Trondheim.
Foto: Privat.

”En bit på väg mot Nidaros”

- och till sommaren blir det en tur till Gotland.

Christer Freiholtz, diakon i Säffle, startade pilgrimsturer på motorcykel – nu vill han utöka resandet till Skara stift och till Gotland. I maj 2020 kommer de hit. Så här började det.

Text: Christer Freiholtz Foto: Privat

Som diakon ska man vara engagerad i lokalsamhället. Att åka hoj är en väg in i det.

Det börjad som en tanke med arbetsnamnet ”En bit på väg mot Nidaros”. I mitt nya jobb som diakon i Säffle pastorat så var min huvudsakliga uppgift vid sidan av att vara diakon, att bygga en volontärbyrå och därmed att jobba brett och utåtriktat i samhället. Att arbeta på orten där man bor har både för- och nackdelar, det privata nätverket blev snabbt, där det passade, involverat i mitt jobb.

Att pilgrimsleden till Nidaros passerar Säffle gjorde att tanken på MC-pilgrimsturer inte var långt bort. Jag åker hoj och känner många hojåkare, man hinner längre på hoj än på gående fot – så en pilgrimstur på hoj... tja, varför inte? Snabbt involverade jag min gode vän och hojåkare Jonny varpå en testtur gjordes. Denna kallades ”MC-pilgrimstur, en bit på väg mot Nidaros”. Detta föll väl ut och det var cirka femton hojar som dök upp. Allt ifrån sporttourer till killar på HD, en del med långt skägg och motivlackade döskallar på tanken, andra betydlig mer städade till utseendet.

En välsignelse behöver hojåkare

Längs vägen stannade vi och fick en kort historik kring pilgrimer, en välsignelse över oss och våra hojar, samt en bön för en skadefri sommar. Vi drog vidare och stannade vid Värmskog, räkmackans rike. Mätta landade vi så hemma efter ett par timmars åkande. Innan vi skildes åt nämnde jag att jag tänkte göra en längre tur i slutet på sommaren, varpå en av deltagarna utbrister högt och tydligt, ”ta för fan inte bort prästen. Hon var bäst på hela resan”. Hojåkare har en omhändertagande attityd till varandra utefter vägarna, alla hälsar och är generösa med att dela information till andra hojåkare. Otaliga samtal har inletts på rastplatser runt om i Sverige. Kanske är det så att välsignelsen är viktig - alla vi som kör hoj vet hur farligt det är.

Den längre turen från Säffle över Bengtsfors, in i Norge, Charlottenberg och via Arvika hem till Säffle blev ca 35 mil. Denna gång stannade vi vid ”Sankt Nicolai Källa” i Edsleskog och självklart var prästen med.

Självklart ska vi åka till Nidaros

Efter att vi nu hade kört en kortare och en längre tur under några år så märker man att dessa lockar lite olika hojåkare. Men det är en stadig grupp som ofta dyker upp. Både folk från Säffle och runt om från Värmland och Dalsland. Man har hittat sin tur och man har börjat lägga in den i sommarschemat. De håller utkik efter det där datumet. Nämnas bör också att åkare runt om i Karlstad stift åker till Karlskoga och deltar i en MC-mässa ledd av prästen Daniel Pereyra. Även denna tillställning drar förvånansvärt många åkare av alla sorter och som inte är kyrkvana. Under de år som har gått har några gubbar som var lite extra intresserade spontant bildat en styrgrupp. Ganska tidigt sa en av dessa luttrade MC-åkare att kan vi inte kalla detta ”En bit på väg mot Nidaros” Vi måste ju någon gång åka hela vägen... Och så blev det!

Det blev fyra dagar och 156 mil. Vi blev åtta stycken som kom iväg. Väl framme fick vi en guddad tur av pilgrimsprästen Einar Veege. En fantastisk resa och underbara miljöer att åka hoj i. Resan gav mersmak och vi bestämde oss för att utöver de två dagsturena även ordna en tur över flera dagar.

Nya mål på pilgrimsresorna – Skara och Visby stift

För att hålla intresset uppe bestämdes att tre destinationer, tre bra resmål, skulle tas fram och att man varvar dessa tre. Tanken är att inte urholka underlaget utan att man genom olika turer håller uppe intresset och får med samma personer några fler gånger än om man bara har en fast destination. Snart föddes tanken på att ”snurra runt” på Gotland i Visby stift, Karlstad- och Skara stift. Om man får till ett samarbete genom stiftet för dessa turer så vore det ännu trevligare. Att åkare deltar från alla tre stift varje år, olika starter men gemensamma mål, med två dagars gemensam åkning i respektive stift, kan ju bli hur kul som helst.

”Det kommer att gemensamt genomföras en pilgrimstur på Gotland den 21-24:e maj”

I dag finns kontakt med Visby stift och gotländska MC-åkare. Det kommer gemensamt att genomföras en pilgrimstur på Gotland den 21-24:e maj. Från Karlstad finns ett begränsat antal platser då färja och boende måste bokas, men för åkare som redan är på plats på Gotland är det bara att ansluta. Det jobbas med att hitta lämpliga kontakter som vill vara med och driva detta även i Skara. Nästa år planeras den stora flerdagars turen gå ner över Dalsland i samband med att Åmåls Bluesfestival äger rum.

Som ni förstår; ”Fortsättning följer...”

”Vi ses på Gotland”

Varför besöker man egentligen de gotländska kyrkorna?

-karaktäriseringsprojektet ger svaren

I drygt 18 år har det pågått ett projekt med att ta fram en karaktärisering för varje kyrka i hela Sverige i syfte att bygga upp ett enkelt och lättillgängligt kunskapsunderlag. Det finns såväl ett behov av en överblick av kyrkoberstandet, som behov av att kunna se vilka kulturhistoriska kvaliteter varje individuell kyrka har och vad besökarna uppskattar.

Text: Johanna Hall, blivande byggnadsantikvarie och praktikant på Visby stifts kansli.

Ar 2015 påbörjades projektet i Visby stift, i samarbete med Gotlands Museum. Tanken är att karaktäriseringarna ska vara tillgängliga digitalt och kunna användas av församlingar, kulturmiljövården samt allmänheten.

I varje karaktärisering ingår en historik och nulägesbeskrivning av bebyggelsen runt kyrkogården, kyrkogården, arkeologi, kyrkobyggnaden, inredning samt inventarier. Utöver beskrivningen följer en värdering av kulturhistoriska värden samt bruksvärden som är förknippade med varje kyrkomiljö.

”Under sommaren 2019 ställdes frågelådor med enkäter ut i 16 kyrkor i Romakloster och Klinte pastorat”

Genom att förstå vad som är särskilt högt värderat blir det tydligt för alla inblandade vad som kräver extra hänsyn vid underhåll, vård och användning av kyrkomiljön.

För att kunna bedöma bruksvärdet behövs kännedom om kyrkans användning, traditioner och tillgänglighet. Både församlingens och kyrkobesökarens upplevelser och kunskap behövs för att kunna bedöma detta. Under sommaren 2019 ställdes frågelådor med enkäter ut i 16 kyrkor i Romakloster och Klinte pastorat. Enkätfrågorna handlade om hur ofta de besökte kyrkan, anledning till besöket, tillgänglighet, tillgång till information, vad kyrkan betydde för dem samt förbättringsförslag. Lådorna med svaren samlades in i september och har nu sammanställts. Här följer en sammanfattning av svaren.

Frågelåda och enkäter i Roma kyrka. Foto: Rebecka Svensson.

Förstagångsbesökare

I dessa två pastorat samlades totalt 349 svar in och av dessa besökte 52 % kyrkan för första gången (se tabell för mer fakta). Av dessa förstagångsbesök kan majoriteten kopplas till turism och semesterfirare som vill besöka kyrkan som ett besöksmål. Många skriver att de hade som mål att besöka minst en kyrka på ön under sin semester eller mål att besöka många/

samtliga av öns kyrkor. Benämningen kyrksafari var en återkommande anledning. Några av dessa förstagångsbesökare uppskattar kyrkorna som en stillsam plats att komma till för att få lite lugn och ro, medan andra ser kyrkan som ett värdefullt nationellt kulturarv och historiedokument. Intresse för konst, kultur, arkitektur och historia beskrivs återkommande som en av anledningarna till besöket.

Mästerbys kyrka hade den högsta andelen av förstagångsbesökare i Klinte pastorat. En tredjedel av dem angav att de specifikt besökte kyrkan för att se väggmålningarna. Flest besökare totalt hade Västergarns kyrka. 34 av besökarna (av totalt 46) angav att de besökte kyrkan som ett besöksmål och flera råkade gå förbi kyrkan på promenad och passade på att ta en titt då den

”Ibland går vi hit och letar pokemon och övar vår minsta att läsa, precis som vår äldsta son gjorde när han lärde sig läsa”

var öppen. Flera hade också sommarstugor eller bodde i närheten. I Fröjel var det många som uppskattade att miljön runt omkring kyrkan, fram-

för allt utsikten var vacker. Generellt i Klinte pastorat uppskattades de färska blommorna i kyrkorummet. 53/340 svar är skrivna av ett barn eller en ungdom. De flesta är förstagångsbesökare som följer med sina föräldrar eller mor/farföräldrar och tittar på kyrkor och/eller besöker en släktings grav. Ines 7 år skrev om Fröjel att hon brukar passa på att vara där när hon går förbi och att allt är gammalt och hon tycker att det ska få vara så och inte ändras.

Återkommande besökare

De som räknas in som återkommande besökare har angivit att de besöker kyrkan ofta, ibland eller sällan/någon gång per år. De kyrkor med högst andel återkommande besökare var Väte och Follingbo med drygt 65 % av de kyrkornas totala antal besök. Genomgående är gravskötsel, besök av anhörigs grav/minneslund samt delta i gudstjänst och andakt de främsta anledningarna till besök. För dessa besökare stod kyrkan

för hembygd, barndom, en knutpunkt, trygghet samt en plats för släkten genom århundraden. Ganthem hade lite överraskande flest enkätsvar i sitt pastorat, med ungefär lika många nya som återkommande besökare. 10 stycken av dem besökte och skötte om en grav. Som i flera andra kyrkor är Ganthem kyrka en viktig symbol och plats för sockenborna. En medelålders person skrev att ”vi Ganthem-bor är mycket fästa vid den (kyrkan)”.

Av de barnfamiljer som bor i socknarna kan man utläsa andra motiv till återkommande besök. I Roma skriver en förälder såhär: ”Vi bor nära kyrkan. Ibland går vi hit och letar pokemon och övar vår minsta att läsa, precis som vår äldsta son gjorde när han lärde sig läsa”. Även i Väte jagades Pokemon av en familj. I Fröjel ville ett par föräldrar visa sina barn sin vigselkyrka på sin bröllopsdag. Gemensamt för alla kyrkor är att de återkommande besökarna uttrycker en stor glädje och stolthet över sina kyrkor och betonar hur viktig den är för sockens identitet, historia och sammanhang samt för individens släkthistoria.

Tillgänglighet och information

Generellt sätt var besökarna mycket nöjda med tillgängligheten (74 %). Många påpekade att det är trevligt att kyrkan är upplåst så att man får möjlighet att komma in samt är glada att se att kyrkorna och kyrkogårdarna är så välskötta. De som inte var nöjda med tillgängligheten påpekade oftast för dålig belysning i kyrkan, nedsatt framkomlighet med rullstol/rollator i grusgångar samt vid trösklar, svårighet att öppna eller stänga porten, för lite gudstjänst samt för dålig snöröjning. En person påpekade att de är för korta predikningar.

När det gäller information var det många som saknade informationsbroschyrer att titta i på plats samt att kunna köpa med sig hem. Där det fanns information efterfrågades mer lättläst text och mer bilder. Genomgående önskades även information på engelska samt ibland även tyska. Flera kommenterade att de sökte mer information på nätet eller i turist-appar samt kompletterade med information från böcker, exempelvis Änglar & Drakar.

Bruksvärdenas fortsättning

Nästa steg i projektet är att fråga varje församling om hur deras kyrka brukas, dess tillgänglighet, vilka traditioner som finns samt vad kyrkan

betyder för bygden. Detta ska sedan sammanställas med besökarna svar och föras in i karaktäriseringen. En karaktärisering beräknas finnas för varje kyrka på ön 2022.

Pastoratens redovisade i siffror.

Klinte Pastorat				Romaklosters Pastorat			
	Antal svar	Förstagångsbesökare	Återkommande besökare		Antal svar	Förstagångsbesök	Återkommande besökare
Eksta	24	8	14	Barlingbo	9	5	4
Fröjel	46	21	25	Björke	13	9	13
Mästerby	32	20	12	Dalhem	16	11	5
Sanda	28	16	12	Ekeby	16	11	5
Sproge	13	7	6	Endre	16	11	3
Västergarn	48	24	23	Föllingbo	14	4	9
Väte	18	6	12	Ganthem	26	12	14
				Hörsne	10	5	5
				Roma	20	13	5
Totalt:	209	49 %	50 %		140	58 %	37 %

Hjälpsstickarna stöttar mammor i hela världen

Som vi vet är det alltid många aktiviteter på gång i Visborgskyrkan. Hjälpsstickarna är ett grupp kvinnor som träffas och stickar. Hjälpsstickarna hjälper barn till nyblivna mammor runt hela världen. Mössor till nyfödda lågviktiga barn i Tanzania är ett av de aktuella projekten. En varm mössa räddar många barns liv. Även du som inte stickar är välkommen att dela gemenskapen. Alla kan på något sätt bidra. De stickar, pratar, fikar tillsammans och avslutar med att sjunga en psalm.

Hjälpsstickarna träffas torsdagar jämna veckor kl 14-16 i Visborgskyrkan.

Välkomna!

Läs mer: www.svenskakyrkan.se/visby/hjalpsstickarna

Akeböck kyrka har restaurerats

-den första advent 2019 återinvigdes kyrkan

Text: Rebecka Svensson. Foto: Lars Bäckman

Restaureringen påbörjades i mars och avslutades för Samfälligheten Gotlands kyrkor i november. För församlingen återstår en del arbete med textilier och andra lösa inventarier.

Vid en första anblick kan det kanske vara svårt att se vad som har gjorts. Den största skillnaden är att huvudentrén, långhusets sydportal, på utsidan har försetts med sluttande mark utvändigt och sluttande golv invändigt för att jämna ut nivåskillnaderna. Samtidigt åtgärdades golvet som sviktade betänkligt vilket misstänktes vara röta.

Utvändigt har fasaderna putslagats och takavvattningen förbättrats. Det senare var en stor orsak till skadorna på putsen. På stora delar av kyrkan finns en ålderdomlig fet puts (som innehåller mycket kalk i förhållande till ballasten sand) som utgjort förlaga för de lagningar som gjorts. Sockelns fogar har delvis bytts ut från det skadliga cementbruket till en blandning av gotlandskalk och ölandskalk. Ölandskalken har hydrauliska egenskaper som gör att den tål fukt bättre än gotlandskalken.

På både inredningen och muralmålningarna fanns fuktrelaterade skador. Dessa har nu konserverats och rengjorts. Innertaket av trä har rengjorts med en sorts svamp som egentligen används för att rengöra efter brand. Både predikstol och altarpopsats hade i mitten av 1900-talet målats med en genomskinlig lackfärg som mörknat betydligt, den har tagits bort och fram träder vackra moln och marmoreringar.

Kyrkan värmdes tidigare upp av fossil olja, nu har man möjliggjort användning av biobränsle, typ RME. Rör och radiatorer invändigt i kyrkan har bytts ut för att motsvara de krav vi har på både bevarande och komfort.

Akeböck kyrka var en av mycket få, kanske den enda kyrkan som saknade elektrisk belysning helt i kyrkorummet. Nu finns det spotlights i triumfbågen. Ännu i denna skrivande stund är det oklart vad och om det blir elektrisk belysningen i långhuset.

Gotlands fagra ängar är förebild för nyskapande kyrkogård i Visby

En kyrkogård som är som ett gotländskt änge, med en liten bäck som rinner igenom grönskan, omgärdad av ett gotlandstun och där en mångfald av flora och fauna kan få chans att utvecklas naturligt; ett änge som ska fagas på våren och slås på sommaren- ja, varför inte? På Norra kyrkogården i Visby har man skapat en sådan kyrkogård. Text: Lars Bäckman Foto: Kyrkogårdsförvaltningen.

- Vi behövde utöka kyrkogården och det fanns också önskemål om andra gravskick. Det var ett par av förutsättningarna för den nya kyrkogården, berättar Mats Ahlqvist, fastighets- och kyrkogårdschef för Visby domkyrkoförsamling. Denna regniga dag sitter vi inne i värmen och tittar ut mot kyrkogården . Förutom Mats Ahl-

qvist är det Klara Holmqvist, som jag har bokat möte med. Klara är kyrkogårdsingenjör. När Johan Arvidsson efter många år på den posten slutade för ett nytt jobb på Region Gotland var det Klara som tog över. Det var hösten 2018. Då hade arbetet med Ängskyrkogården redan pågått i fyra år.

- Jo, vi började planera för den här utbyggnaden för fem år sedan, säger Mats Ahlqvist och pekar ut mot Ängskyrkogården öster om den stora, äldre kyrkogården.

Med gräns mot den lite vilda Kärleksstigen och naturreservatet, var det en ganska tät vegetation av tysklönn, askar och oxlar på området. Men lamm hade betat hagen sedan 1995 så markvegetationen hade däremot hållits nere.

Förutsättningarna och önskemålen var speciella så en av Sveriges mest välmeriterade kyrkogårdsarkitekter, landskapsarkitekt Monica Sandberg från Lund, engagerades i arbetet med planeringen av den nya kyrkogården.

- De flesta träd och buskar togs bort och istället planterade vi hassel, kopparhäggmistel, fylldblommigt fågelbär, gullregn, enar och tallar. De flesta arter växer naturligt på Gotland, men på Ängskyrkogården har vi delvis valt förädlade varianter. Dessa sorter kan ha särskilt intres-

”De flesta träd och buskar togs bort och istället planterade vi hassel, kopparhäggmistel, körsbärsblom, gullregn, enar och tallar”

sant växtsätt eller ge extra fin och långvarig blomning. Det är något som vi har strävat efter, förklarar Mats.

Hösten 2017 var regnig och året därpå riktigt torrt. Det var inte de bästa förutsättningarna för att förverkliga den plan som man såg framför sig, men i juni 2019 var det i varje fall invigning.

- Vi hade placerat ut ett antal bikupor och fick förutom en ökad pollinering, en fantastisk god honung, säger

Blommande vallmo ger ett vackert inslag.

Klara Holmqvist och berättar om bäcken som också är en tillgång i de åtgärder man gör för att skapa den mångfald man strävar efter.

- Det naturliga vattenflödet från klinten har vi lett ner här i en bäck som porlar ner över den nya kyrkogården. Vi kan pumpa runt vattnet så bäcken blir aldrig torr. Det är uppskattat av insekter och mindre djur.

Personalen har fått många positiva kommentarer från besökare, särskilt då vallmon blommande i det höga gräset under försommaren. Många besökare fotograferade och lade ut bilder på Instagram. Självklart är det något personalen uppskattar. I och med det nya ängset har de också fått en lite annan form av kyrkogård att sköta.

- Nej ingen klagar, tvärtom, det är alltid uppskattat att lära sig något nytt och det ger också en viss omväxling i arbetet, säger Mats Ahlqvist när jag frågar.

Att kyrkogården är vacker och funktionell vittnar den utmärkelse som personalen fick ta emot i somras då den utsågs till vinnare av Region Gotlands arkitekturpris. Fler priser kan kanske väntas, säger Mats lite hemlighetsfullt och nämner något om en nominering till ett europeiskt landskapsarkitekturpris, men han vill inte säga för mycket, så vi nöjer oss så länge med Region Gotlands utmärkelse och håller tummarna för Europapriset.

Men det är ingen park, utan en begravningsplats. På Ängskyrkogården finns det ett vanligt

urngravsområde där gravstenar får sättas upp och planteringar göras, men alltså inga kistbegravningar. Det som är nytt är däremot askgravsområdet och askgravlund.

- Vi har sedan tidigare askgravplatser i lundmiljö här på Norra kyrkogården, men nu har vi också en askgravlund på Ängskyrkogården. Det är som en minneslund, men inte helt anonym då bronsbrickor med de gravsattas namn fästs på kalkstenshällar intill gravsättningsområdet. Och så har vi ett nytt askgravsområde som är annorlunda än det äldre, berättar Klara och visar bilder i datorn. Hon förklarar hur ängsgräs och klippta gräsgångar omger listerna där kalkstenskross ligger som grund för de mindre

”Det ser vackert ut med natursten, en enklare plantering och det höga gräset”

kalkstenshällar som är själva gravstenen. En bricka av brons med namnet och årtal på den gravsatta sitter fäst på kalkstenen. Det ser vackert ut med natursten, en enklare plantering och det höga gräset.

- Jo, även detta blir en bit gotländsk natur, och så vet man var askan är begravd, förklarar Klara. Det är det många som önskar.

Men det är inte bara askgravlund och askgravplats som är nytt på Ängskyrkogården, utan också ett kolumbarium. I tre stenpelare, klädda med huggen kalksten, finns fack för urnor, sammanlagt är det nio fack. Här står kolumbariet utomhus, men vanligare är att de är placerade i en särskild byggnad eller inne i en kyrka.

- Vi har fått förfrågningar på just den här formen av gravsättning. I Stockholm är det rätt vanligt. Där finns det sedan 1924 kolumbarium, bland annat i Gustaf Vasa kyrkan, Högalidskyrkan och på Norra begravningsplatsen. Men på Gotland har det inte funnits tidigare, så vi får se hur efterfrågat det blir, säger Mats Ahlqvist.

Men vilken är egentligen den vanligaste begravningsformen i dag?

- Askgravplats är nog det som efterfrågas allra mest, svarar Klara Holmqvist och tillägger att därefter är det vanliga urngravar, som man frågar efter. Begravning med kista förekommer allt mer sällan, särskilt på kyrkogårdarna i Visby.

Det är många olika former av gravskick som vi talat om och Klara får reda ut vad som är skillnaden emellan dem.

Det finns egentligen fyra olika gravskick på kyrkogårdarna i Visby:

- **Kist- och urngrav**, oftast med en gravsten. Innehavaren bestämmer hur stenen ska se ut och vad som ska planteras. Gravrätten är 25 år.
- **Minneslund eller askgravlund**. Askan grävs ner utan att anhöriga vet var på det avgränsade området. Det finns alltid en gemensam plats där snittblommor kan placeras och ljus tändas. I en askgravlund finns även namnen på de gravsatta på en gemensam plats.
- **Askgravplats**. En nyare form av grav som är ett mellanting av minneslund och urngrav. På askgravplatserna på Norra kyrkogården i Visby är alla gravar utmärkta med en liten sten, med namn och år. Snittblommor kan man ställa intill den lilla stenen men inte plantera blommor. Ljuslyktor är också välkommet under begränsade perioder.

- **Kolumbarier** är en plats där man kan ställa in en eller ett par urnor i ett låst fack. Det finns på många håll, kanske framförallt i våra storstäder. På Ängskyrkogården har det uppförts ett kolumbarium i tre kalkstenspelare med plats för sammanlagt nio fack och därmed arton urnor. Namn och år på den begravda ingraveras i kalkstensplattan som täcker facket. Precis så som kist- och urngravar är gravrätten 25 år.

Eftersom Klara Holmqvist är relativ ny så är en kort presentation på sin plats.

- Jag är uppväxt i Västsverige. Utbildad bland

”Eftersom Klara Holmqvist är relativ ny så är en kort presentation på sin plats”

annat på Göteborgs universitet med inriktning på kulturhistorisk trädgårdsskötsel. Det handlar mycket om restaurering av trädgår-

dar, bevarande av gamla växter och arter, och så klart, att anlägga och sköta trädgårdar utifrån kulturhistoriska ideal. Det här hade jag nytta av när jag arbetade på Julita gård i Katrineholms kommun, säger Klara entusiastiskt och berättar om Nordiska museets gård där hon var anställd i tio år innan familjen flyttade till Gotland.

- Kanske är det för äppelodlingarna och humlegårdarna som Julita gård är mest känt bland trädgårdsmänniskor, men annars är det framförallt alla vackra byggnader och läget vid sjön Ölajaren som lockar tusentals besökare under sommarmånaderna, förklarar Klara. Men Gotland tänker jag, finns det någon anknytning?

- Jo min man är uppväxt i Västergarn och där bor fortfarande svärföräldrarna, så Gotland var inget svårt val, säger Klara och vi får avsluta vårt korta samtal för nu stundar Allahelgona helgen. Löv ska krattas och det ska förberedas för de dagar då kyrkogårdarna får som allra mest besök.

Men Ängskyrkogården – den ska upplevas på våren och sommaren. Det är värt ett besök. Njut av bilderna härintill. Det här har vi att se fram emot!

Från ovan: Kolumbarium, askgravplats och Klara Holmqvist och Mats Ahlqvist.

Gotlands alla 92 medeltida kyrkor i lego - entusiaster bygger kyrkor med fantasi

Text och foto: Lars Bäckman

Lego har verkligen utvecklats sedan man själv var barn på 60-talet. Då fanns det kanske ett 30-tal olika legobitar i form av ett, två tre bitars, fönster, dörrar och plattor. I dag är lego något helt annat. Sedan 70-talet bygger man modeller efter ritningar och det finns bitar och detaljer i det oändliga. Lego har också blivit en vuxenhobby. Kanske är det de grabbar, för det verkar vara mest grabbar, som byggde lego på 70- och 80-tal då lego blev något mer, som är de största entusiasterna i dag. Men även tjejer, vilka flera idag klassas som så kallade Masterbuilders av företaget Lego.

Omslagsbilden. Mattias förevisar kartan med alla 92 kyrkor.

Barnsligt? Nej, som Mattias Wahlgren säger: Är det barnsligt att spela eller vara intresserad av fotboll?

På höstlovet har ett gäng grabbar och tjejer under de senaste åren visat de oändliga möjligheter som lego har och ställt ut byggen på Fenomenalen. Olika teman har varit utgångspunkt för vad

de har byggt. I år var det kyrkor, eller rättare sagt 92 kyrkor utplacerade på en gotlandskarta. Mattias Wahlgren, till vardags kommunikatör på Visby domkyrkoförsamling, är en av legoentusiasterna. Jag frågar honom hur det kom sig att det blev en karta med alla kyrkor?

- Kartan har följt med den här utställningen under några år och vi har byggt på olika teman. Tidigare har det varit gotländska sevärigheter, idrott och järnväg, men nu blev det kyrkor.

- Visst har det ett samband med att jag arbetar inom kyrkan, säger Mattias Wahlgren och skrattar, men det går inte att prata om Gotland utan att de medeltida kyrkorna kommer på tal, så det här intresserar många.

Det kan jag hålla med om när jag kommer upp på övervåningen på Fenomenalen i Visby hamn. Barn, men också många vuxna går runt legomodellerna som ställts ut och runt kartan med alla kyrkor trängs många för att leta rätt på de kyrkor man känner igen. Man blir ju lite nyfiken på vilka det är som ligger bakom byggandet.

- Det är en förening, Swebrick, för vuxna legobyggare. Vi har en lokalförening här på Gotland med medlemmar spridda över nästan hela ön. Vi ses en gång i månaden, oftast hemma hos varandra. Vi bygger ibland, tävlar, byter bitar och idéer, och så planerar vi vad årets utställningar ska handla om, berättar Mattias.

”Att kunna hitta de där bitarna som på ett eller annat sätt ser ut som till exempel skulpturerna på kyrkan”

Alla 92 kyrkorna är med på kartan. De flesta små, cirka 2,5 centimeter. Ett 20-tal är i något större format, cirka 8 cm långa, och väldigt bra gjorda. Kyrkornas karaktär har man lyckats fånga. Dessutom finns det med några kapell, ödekyrkor och ett par moderna kyrkor.

En av medlemmarna är Petter Åkeson. För ett

forts nästa sida

fortsättning från föregående sida

par år sedan byggde han färdigt en fantastisk modell av Visby domkyrka, Sankta Maria. Den är också med i utställningen. Den är skickligt gjord, inte bara vad gäller proportioner, utan alla dessa detaljer som det finns oändligt av i utsmyckningen av denna gotiska katedral.

- Ja, det gäller att ha fantasi och vrida och vända på bitarna när man bygger med lego. Att kunna hitta de där bitarna som på ett eller annat sätt ser ut som till exempel skulpturerna på kyrkan.

Vi tittar på lego modellen med vimperg, vattenutkastare och spiror. Det är bra gjort. Ovanför sydportalen finns det en kristusbild. Det ser ut som konturerna av en människa, vilket skulle passa bra för Jesus. Kanske är det en soldat, en pollare... eller någon del i ett legorymdskepp... Det gäller att ha blicken!

Som sagt, man måste ha rätt blick och fantasi om man ska bygga med lego.

Inredningsarkitekt och textilkonstnär Wickelgren – ett stöd i det kreativa arbetet

I de två senaste numren av Gårdskorset har vi uppmärksammat Visborgskyrkan 50 år. Arkitekten Per Erik Nilsson har presenterats, personal och församlingsmedlemmar har intervjuats. I denna artikel är det konstnären Christine Wickelgren och hennes man, inredningsarkitekt Jan Wickelgren, som kommer till tals. Text: Lars Bäckman.

Jan och Christine Wickelgren, inredningsarkitekt och textilkonstnär blev tidigt inkopplade i arbetet med Visborgskyrkan. Egentligen var det av en ren slump, berättar Jan Wickelgren på telefon. Vi var båda studenter på HDK, Högskolan för design och konst i Göteborg, Christine studerade på textil inriktning och jag till inredningsarkitekt. Christine skulle göra praktik under sommaren på Hemslöjden i Visby, så jag ringde upp Per Erik Nilsson som var den första arkitekt jag hittade i telefonkatalogen och frågade om han hade några uppdrag. Snabbt blev han intresserad och bad mig skicka över lite bilder och skisser på vad jag hade gjort. Det tog inte många dagar förrän han hörde av sig och välkomnade oss.

Det blev en minnesvärd och lärorik period för Jan och Christine. De bodde hemma hos familjen Nilsson i det vackra stora kalkstenshuset i Hejdeby, där de snabbt blev en del av familjen med barn och hundar. Christine fick uppdraget att skissa på förslag till altartavlan. Den skulle vara stor, så stor att den näst intill täckte hela den lätt välvda väggen i väster.

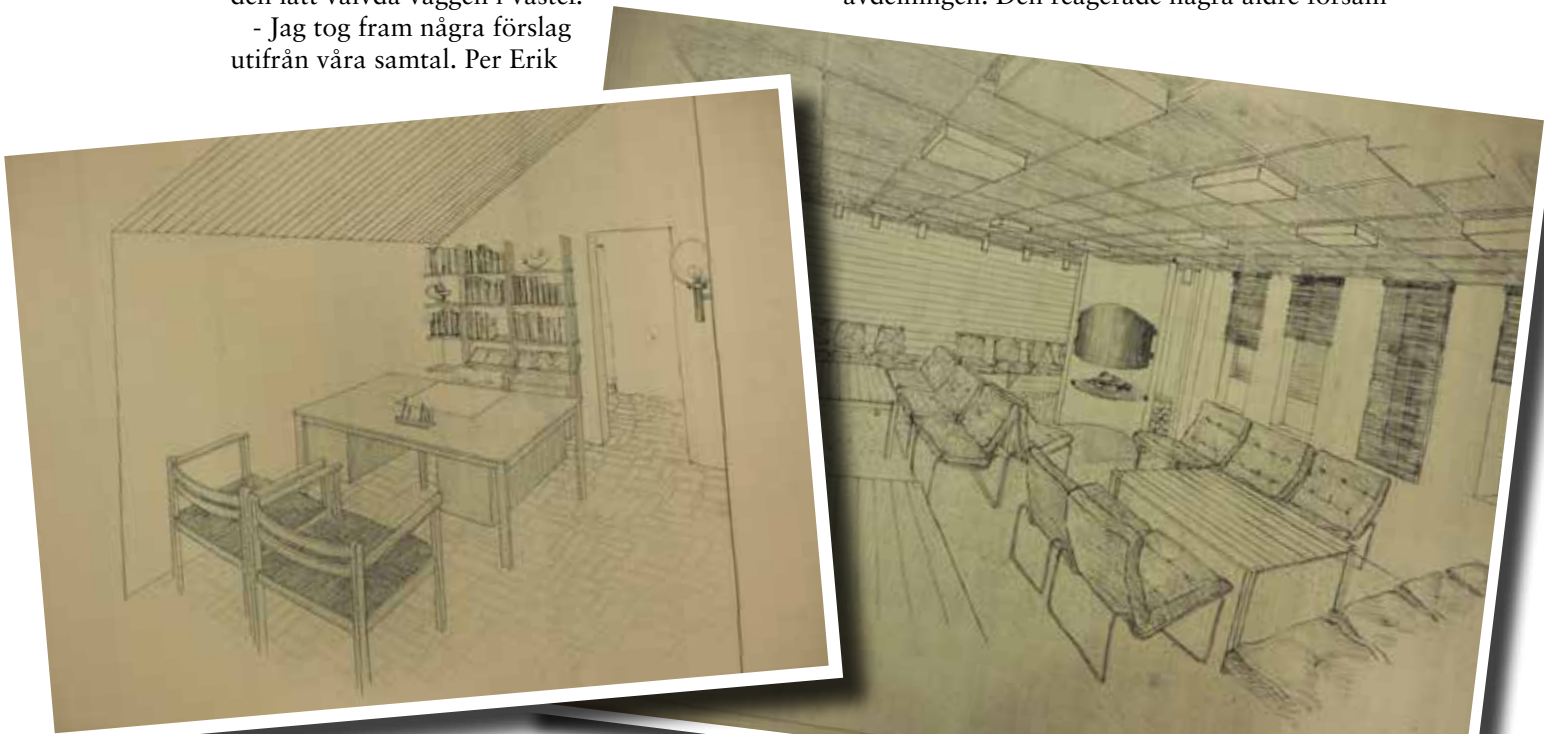
- Jag tog fram några förslag utifrån våra samtal. Per Erik

ville ha den Jesusbild som nu hänger i kyrkorummet. Först tecknade jag upp den på ett antal hopsydd lakan, jag tror det blev närmare 30 kvadratmeter stor. Vi hängde upp och prövade hur den skulle fungera i rummet, minns Christine.

Jan och Per Erik pratade och skissade. De satt i Per Eriks ateljé, ackompanjerade av vacker klassisk musik, i trädgården eller vid matsalsbordet över en god middag, men alltid med skissblocken framme. Det blev kreativa möten där allt från väggpåsar och dörrar till möbler för sakristian, diskuterades. Jan som var inredare valde ut möblemangen. Det skulle vara modernt och ungdomligt, inte minst i ungdomslokalerna i suterrängväningen.

”Det skulle vara modernt och ungdomligt, inte minst i ungdomslokalerna i suterrängväningen”

- Jag minns att jag ritade in en bar i ungdomsavdelningen. Den reagerade några äldre försam-

Föregående sida: Jans ritningar till sakristian och brasrummet. Ovan: Glasmosaikens monteras av bland annat Per Erik och Jan, samt Christine vid altartavlan 2018. Foto: privat.

lingsbor på, så vi kallade det på ritningarna för cafédisk istället, berättar Jan och skrattar och fortsätter att tala om furupanelen som är väggbeklädnad i så många delar av lokalerna.

- Då i slutet av 60-talet var furu mycket populärt. Det gav ett varmare och mjukare intryck än tegel och putsade väggar. Det skapade en fin kontrast. Furupanel är inte heller så högtidligt.

Arbetet med armaturen i kyrkorummet ägnades det mycket tid åt. Det klipptes modeller i papp och plast. Klättrades på stegar och fästes upp i takkonstruktionen. Till sist hade de hittat en form som spelade vackert mot det böljande taket med två bågar i vardera riktning och en lokal hantverkare tillverkade armaturen.

Jan och Christine var båda unga när de fick uppdraget att arbeta med Per Erik och Visborgskyrkan. En bra start på en yrkesbana som inredare och textilkonstnär.

- Det kan jag hålla med om, säger Jan som har fortsatt arbeta en hel del med belysning, mycket tack vare de jobb han hade gjort i Visborgskyrkan.

- När jag ser tillbaka så är jag imponerad av att jag vågade ta på mig ett så stort uppdrag som att göra altartavlan till Visborgskyrkan, säger Christine, och konstaterar; jag var ju så ung. Utifrån de skisser hon hade gjort återvände Christine till Göteborg och började sy, brodera och väva.

- Textilapplikationen fick inte bli tung. Det ljusa, skira och transparenta, skulle vara huvudintrycket, precis så som Per Erik ville ha hela rummet. Jag sydde in bland annat plast och hade öppna partier så att väggen kunde ses igenom textilen. Men Per Erik ville också att den skulle vara ljuddämpande så i vissa partier är det även vadd.

År 2003 fick Christine återigen arbeta med sin stora textilapplikation. Då hade den hängt uppe i 34 år och det var dags för en rengöring och några mindre lagningar.

- Vi bar ner verket till det stora rummet i suterrängvåningen och där bredde jag ut den, dammsög försiktigt, men inget tvättande. Det behövdes inte. Den hade klarat sig så bra, berättar Christine som än i dag är mycket nöjd över sin första stora utsmyckning.

Trots att de båda nu nått pensionsålder arbetar de fortfarande med olika inredningsuppdrag. De kan se tillbaka på en mängd arbeten som de hart gjort var och en för sig eller ofta tillsammans. Allt från offentliga miljöer som skolor till stadsmiljöer har tagit form på deras ritbord. Och Jan har designat möbler och haft sina belysningsuppdrag, medan Christine arbetat med textila konstverk.

VISBORGSKYRKAN
50 ÅR
1969-2019

VISBORGSKYRKAN 50 ÅR
1969 – 2019

Julklappstips

Jubileumsbok om Visborgskyrkan 50 år

Visby domkyrkoförsamling har tagit fram en liten jubileumsbok om Visborgskyrkan. Kyrkan är helt unik bland de 100 kyrkor som finns på Gotland. Det är egentligen den enda större kyrka som har byggts på nästan 800 år. Bakgrund och arkitektens tankar redovisas. Personal och församlingsbor intervjuas, och det är många lovord som delas ut till denna välfungerande och aktiva 50-åring. Lars Bäckman har skrivit texten och Mattias Wahlgren har gjort layout. Boken kostar 100 kronor.

Ett jubileumshalssmycke och en bricka för Visborgskyrkan 50 år

I samband med jubileet har ett halssmycke tagits fram utifrån det vackra silverrucifixet i Visborgskyrkan som silversmeden Anders Ericson från Kristianstad, har gjort. Berit Tivell tog initiativ och designern Julia Nielsen har utformat smycket.

Julia har också designat en fin bricka med Visborgskyrkan som motiv. Och vad passar bättre att servera kyrkkaffet på än just en sådan bricka.

Smycket kostar 200 kronor och brickan, som även finns i grönt, kostar 150 kronor. Perfekta julklappar. Vackert och användbart. Smycket och brickan finns att köpa på Visborgskyrkan och i Visby domkyrka.

Julklappstips

En "gotlandskyrka" rivs

Fridtorp, på Söderväg, som fungerade som kyrka för Södra distriktet i Visby domkyrkoförsamling, under 1960-talet, ska nu rivas. Ursprungligen byggdes den som förläggningsbarack och användes under andra världskriget. Men 1963 när befolkningen i södra Visby hade växt och behovet av en kyrkolokal blev tydligt, tog prästen Hans Cavallin initiativ och ordnade ett kapell i Fridtorp. Till att börja med delades lokalen med en slöjdläroare som hade undervisning för ungdomar där. Men på kvällarna togs hyvelbänkar och verktyg bort och ett altare och kors bars in. När Visborgskyrkan stod klar 1969 lämnade man lokalen till annan verksamhet. Senast var Flottans män hyresgästrer.

Fortsättning av debattartikel om våra kyrkor från sidan 19

Någon störs, någon annan känner att livskänslan stärks. Vi är olika. För övrigt kan man ju vara pragmatisk: Förmiddagar reserveras för tystnad, enskild andakt, meditation, ljus. Eftermiddag och kväll är det verksamheter.

– Må vara. Men kyrkan är Herrens hus. Det är ett invigt rum. Här kan inte vad som helst få äga rum. Sant. Vad som helst går verkligen inte an. Dock ropar det invigda rummet efter människor. De som är själva förutsättningen för kyrkan och för församlingens liv. Johannes Paulus II skrev i sin första encyklika att ”Människan är kyrkans första och grundläggande väg”. Det gäller också i det invigda rummet. Människan först.

- Eller ska vi helt enkelt lämna walk-over till frikyrkorna? De verkar ju inte på samma sätt väga på guldväg hur människor kan få mötas. När Hoburgs Näringslivs Intresseförening vill informera om en ny utvecklingsplan för Storsudret, eller när det var stormöte för att Regionen hotade att stänga Öja skola, samlas bygden i Strandkyrkan i Burgsvik. Equmeniakyrkan verkar ha en modernare hållning till lokaler och människor än vad Svenska kyrkan har. Visst är det skillnad mellan en kyrkolokal med ett par decennier på nacken och en med 800 år, men ändå: inte är Gud mindre närvarande i den ena än i den andra.

Kyrkan mitt i socknen

Man byggde kyrkorna för att undersöka meningen med tillvaron, för att berätta om Himmelen och för att man skulle kunna ta hand om viktiga händelser i livet. Kyrkorna behövs av precis samma skäl idag. Visst är de

”besöksmål”; 30 000 personer besöker varje år kyrkan i Vamlingbo och miljön runt den: konstmuseet (Lars Jonsson-museet), Naturrummet, trädgården och caféet. Ännu fler kommer till kyrkorna i Öja, Dalhem, Fårö, för att inte tala om Domkyrkan i Visby. Det är underbart med alla besökarna, men för bygden innebär kyrkorna något mer än kulturupplevelser. De är mötesplatser och utrymmen för eftertanke. Livet händer var och en av oss hela tiden, och kyrkorna erbjuder möjlighet till reflektion.

För att de på nytt ska bli det behöver vi ha många anledningar att söka oss dit. Blir vi vana att ha filmcirkel i kyrkan, mötas för samtal om kultur och livsåskådning, gå på utställning – då kommer också antalet gudstjänstbesökare att öka. *”För kyrkan är socknens främsta samsbyggnad”*

Om vi använder kyrkan som vårt gemensamma rum, kyrk-kristna likaväl som andra, skulle den också på nytt bli det. Vi ska inte bomma igen kyrkorna. Vi ska fylla dom med verksamheter. För kyrkan är socknens främsta samsbyggnad³.

1. Jfr. Lennart Koskinen, Reformationen går vidare (Verbum 2005), sid. 80.

2. Pilates är en träningsform som utmärks av långsamma rörelser samt en strävan efter harmoni, såväl själslig som kroppslig. Pilates skapades i början av 1900-talet av Joseph Pilates. Han kallade själv träningsformen The Art of Contrology vilket syftar på vikten av precision och koncentration som ett sätt att kontrollera musklerna. (Wikipedia)

3. Gutamål för ”gemensam byggnad”. Gutamålsgillet tillhandahåller en fenomenal Årdliste på nätet: <http://www.gutamal.org/ordlista/>

Ny bok av Wiveka Schwartz

Wiveka berättar Gotlands syföreningars historia

”DERAS HÄNDERS VERK” väcker minnen. Under de tre åren jag har arbetat med boken har jag pratat med vänner och bekanta om mitt arbete och syföreningarnas imponerande insatser. Ofta kom glada utrop ”Oh jag minns mammas mormors symöten hemma med kakor och syföreningsauktionerna med handarbeten, bröd och lotterier, ibland på en fint klädd docka. Och godis, både hemkocht och fint köpegodis”.

Syföreningar fanns runt hela ön. I Visby fanns det fem då jag kom till Sveriges Kyrkliga Studieförbund SKS år 1980. Totalt var det hundratjugofem föreningar, alla inom Stiftskvinnorådet, SKS största och mest aktiva medlemsorganisation. Tusentals kvinnors arbete som omvandlades till gåvor för olika behov. Det kunde vara till fattiga och missionen, till offer för krig och naturkatastrofer, till stöd till landets försvar och kyrkornas underhåll och inventarier.

Syföreningarna bildades under senare delen av 1800-talet och i början av 1900-talet. Vår äldsta förening är Sanda, startad 1850, med både män och kvinnor. Pengarna gick till missionen. Kvinnorna sydde och männen slöjdade. Man arrende-

Syföreningen i Mästerby 1997. Foto: Tommy Söderlund.

rade en åker och skörden såldes vid föreningens festliga auktion.

Bokens kapitel ”Oscarsvinnare och cirkelledare” är jag gladast över. Marik Vos Lundh fick 1984 en Oscar, som kom med postbilen till Vamlingbo. Det var för hennes scenografi och dräkter till Ingmar Bermans storfilm Fanny och Alexander. Marik hade i många år varit anställd vid Dramaten i Stockholm. Då hon gick i pension flyttade hon ner till familjens sommargård Austers i Vamlingbo och blev där medlem av kyrkliga syföreningen. 1991 var hon ledare för en cirkel som dokumenterade föreningens historia. Som avslutning ordnades en utställning med gamla handarbeten. Man gav även ut ett litet häfte där Marik skrev artikeln ”Ny i syföreningen.” Hela den artikel finns i boken med Mariks kärleksfulla sammanfattning av kvinnornas stora offervilja och gemenskap i socknen.

Marik Vos i Vamlingbo. Foto: Tommy Söderlund.

Fotbollsprojekt i Tanzania, men för killar, med målet att skapa en meningsfull fritid. Foto: Bimbi Ollberg.

NYTT SAMARBETE INOM KYRKA OCH IDROTT PÅ GÅNG!

I somras skrev Act Svenska kyrkans chef Eric Lysén och biskop Thomas i lokalpressen om Acts spännande fotbollsprojekt i flyktinglägret Kakuma i Tanzania (med närmare 200 000 flyktingar!), med rubriken ”Fotbollen – en kraft som gör skillnad!”. Unga tjejer ges en meningsfull fritid och ett framtidshopp genom fotbollen och fotbollen fungerar som ett verktyg för integration och fred.

Denna artikel gav gensvar och Dalhems IF:s damlag hörde av sig med vändande post. I Dalhems damlag spelar idag nämligen två kenyanska tjejer och det fanns ett intresse av att träffas för att se på möjligheterna för ett samarbete, dels kring integration men också kring värdegrundsfrågor, med målsättningen att på sikt både kunna stötta fotbollssatsningen i Kakuma och eventuellt få till ett utbyte mellan Dalhem och tjejerna i lägret.

Biskop Thomas och undertecknad träffade representanter från Dalhems IF och vi har sedan dess skissat på ett samarbetsförslag, bollat idéer och möjligheter.

Svenska kyrkan och Svenska Fotbollförbundet har sedan tidigare tecknat ett samarbetsavtal, så dörrarna till ett samarbete är egentligen vidöppna. Ett första steg är att vi på varsitt håll informerar och samtalar med våra nationella/regionala nivåer, vilket har skett, och sedan anordnar en

träff mellan Dalhems damlag och stiftet, vilket är inplanerat innan jul.

Även vårt vänstift i Tanzania, som ju gränsar till Kenya, är informerat. De driver nämligen också ett fotbollsprojekt, men för killar, med målet att skapa en meningsfull fritid och hjälpa killarna att hålla sig ifrån droger och kriminalitet. Biskopen och jag besökte killarna i våras och fick både prata med dem och spela med dem. Det finns idag faktiskt ett gotländskt fotbollsprojekt kring ett tjejlag i Tanzania i grannstiftet till vårt vänstift. Ett fantastiskt, helt privat, initiativ som går ut på att stötta ett lag med material och annat.

En boll är alltså satt i rullning och intresset för att skapa och utveckla ett samarbete är stort. Var exakt målet ligger är ännu oklart, men att det hela kommer att resultera i en vinst för både stiftet, Dalhems IF och tjejerna i flyktinglägret är helt klart!

Bimbi Ollberg
Stiftsadjunkt med ansvar för internationella frågor

”...kommer att resultera i en vinst för både stiftet, Dalhems IF och tjejerna i flyktinglägret är helt klart!”

Peter Alrikson – om vägen till organist, Visby, orglar och det gudomliga i musiken

Peter Alrikson är organist i Visby Domkyrkoförsamling sedan september 2019. Han kommer närmast från en tjänst som organist i Västervik, Linköpings stift. Vi träffas i körrummet i Visby domkyrka, en miljö med stor dragningskraft på Peter.

Text och foto: Lars Bäckman

Pianomusiken ljuder vackert ut från den öppna dörren till körrummet. Vid flygeln sitter Peter. Jag smyger in och njuter av något som jag kan identifiera som Johan Sebastian Bach, men det är inte Goldbergvariationerna som jag oftast förknippar med Bach och piano-musik.

- Nej, det här var faktiskt orgelmusik. Jag över gärna på stycken jag ska spela på orgeln just på piano, säger Peter och lägger in en snus under läppen.

Nu har Peter varit domkyrkoorganist i Visby domkyrkoförsamling i knappt två månader. Det har varit en lite turbulent period med byte av domprost och Peter bor fortfarande kvar i Västervik där han har sin familj. Det är en pendlar-tillvaro som han har inlett.

- Jag var här i Visby domkyrka när jag var 19 år och gick på Oskarshamns folkhögskola. Vår kör hade en konsert i kyrkan och de starka intrycken från de dagarna blev bestående. Jag har så här 25 år senare inte kunnat släppa dem.

”jag hoppades nog redan då att jag någon gång skulle få uppleva den här kyrkan som anställd musiker”

Visby och inte minst Domkyrkan är en så unik miljö så jag hoppades nog redan då att jag någon gång skulle få uppleva den här kyrkan som anställd musiker, berättar Peter.

Uppväxt utanför Oskarshamn. Spelade trumpet på mellanstadiet. När han började på högstadiet engagerade han sig i

Kyrkans ungdom. Började spela bas och sjöng i kör. Det var mycket gospel, pop och jazz. På gymnasiet gick Peter musiklinjen och i väntan på att han skulle rycka in på musikplutonen i Strängnäs gick han ett år på Oskarshamns folkhögskolas musiklinje. Kontrabas var Peters

huvudinstrument. Han tog privatlektioner för Thorwald Fredin på Musikaliska akademien i Stockholm. Kanske var det där som avgörandet kom att Peter skulle bli kyrkomusiker.

- Så var det. Thorwald sporrade mig att satsa mer på orgel och talade om kyrkomusikerns stora musikaliska och konstnärliga frihet. Kanske tyckte han att jag inte var tillräckligt talangfull på kontrabas för att komma vidare med det instrumentet, säger Peter, skrattar och konstaterar att visst är det här en stor skillnad mot att sitta som basist i en stor orkester och kväll efter kväll spela samma stycken på en musikal eller i en symfoniorkester.

Det blev Oskarshamns folkhögskola och Kyrkomusikerlinjen i två och halvt år. Följt av fyra år på Musikhögskolan i Malmö. Därefter organist-tjänst i Alvesta.

- Jag har arbetat i Växjö stift i 20 år. Men som sagt vad, de sista tre åren i Västervik, säger Peter och ser lite fundersam ut innan han förklarar att det i första skedet berodde på orglarna.

- I Västervik har kyrkorna flera fantastiska orglar. Bland det finaste orglarna man kan hitta i Sverige finns i det pastoratet. Man slängde inte ut Wistenius orgeln från 1760, så som man i början av 1900-talet gjorde på många andra håll, berättar Peter engagerat och kommer in på Wistenius otroliga produktion om nästan 100 orglar. Bara till Linköpings stift byggde han 43 orglar, och fortsätter: Han bildade också skola och otaliga är de elever och gesäller som via hans verkstad i Linköping gått i hans fotspår. Det är den förnäma klangen i principalstämmorna som gör dem unika, och kanske också de vackra fasaderna som han utformade själv, säger Peter lyriskt.

”I den Lutherska kyrkan är musikens funktion att spegla Guds skönhet. Det bygger på att musiken kan få oss människor att erfara Guds existens genom just musiken”

Det är inget tvivel på att orglar är något som engagerar Peter. Att Västervik fick behålla sin fina Wistenius orgel och även orgeln av hög klass som tillverkades av Åkerman & Lund i början av seklet 1900 och som på 1960-talet ansågs inte ha något värde, handlar både om en känsla för kvalitet men kanske också på ekonomiska prioriteringar. De fick helt enkelt nöja sig med sin gamla orgel. Något vi kan vara glada och tacksamma för idag.

Vi kommer in på kyrkomusikens funktion i dagens gudstjänstliv.

- I den Lutherska kyrkan är musikens funktion att spegla Guds skönhet. Det bygger på att musiken kan få oss människor att erfara Guds existens genom just musiken. På så sätt är kyrklig musik, konst och arkitektur liknande Linnés beskrivning av naturen – det är som att skåda Gud på ryggen. Vem Gud är blir sedan snarare prästernas uppgift att reda ut, förklarar Peter och berättar om när Johan Sebastian Bachs orgelmusik framfördes i hemmaförsamlingen i Leipzig uppstod rent extatiska dimensioner; församlingen reste sig upp och upplevde att de drogs mot himmelen och Guds rike, berättar Peter och jag ser framför mig hur vuxna, gamla

”Kanske är det genom gospel eller karismatiska lovsånger sådana känslor istället kan uppkomma”

och unga i den fullsatta Thomaskyrkan reser sig och nästan klättrar upp på bänkarna när Johan

Sebastian Bach vid orgeln spelar en toccata med snabba löpningar och stora ackord.

- I dag är det nog en annan slags kyrkomusik som vi förknippar med rent fysiska upplevelser och då tänker jag på kyrkans mer karismatiska uttryck som gospel och lovsång, funderar Peter. Äldre musik kan också leva i allra högsta grad men vi närmar oss den med ett slags historiskt filter.

Den extatiska dimensionen är kanske inte det man som kyrkomusiker i första hand strävar efter i dag, men att skapa en känslomässig dimension är en väsentlig uppgift för musiken i kyrkan.

- Visst är det så. Kyrkomusiken förstärker och har en gemenskapsfrämjande funktion, till exempel genom psalmsånger och igenkännandet.

- Jag har en ganska pragmatisk syn på vilken musik som jag väljer att framföra. Kanske beror det på att jag inte är så akademiskt lagd, konstaterar Peter och kommer in på hur konstmusiken vid sekelskiftet 1900 gick från kompositioner för folket till en mer avancerad konstmusik.

Vid sekelskiftet 1900 hände något som främjade många från den klassiska musiken. Arnold Schönberg var en av förgrundsfigurerna när det gällde den atonala musiken. Alltså musik där grundtonerna har en underordnad betydelse. En annan var Igor Stravinsky. När hans ”Våroffer” framfördes första gången 1913 hade det föranletts av att musikerna strejkat och vid premiären lämnade publiken konserthuset. Tidigare hade den klassiska musiken varit musik för alla. Kanske var denna utveckling nödvändig och det har så klart inneburit att den klassiska musiken i dag är betydligt mer mångfasetterad. En inriktning är den minimalistiska musiken, med tonsättare som Arvo Pärt och Morten Lauridsen.

- Det här är avskalad musik som kan tala till alla. Det gör inte den akademiska konstmusiken, förklarar Peter och jag nämner ”Alina” av Arvo Pärt, ett stycke* som betytt mycket för mig personligen. Peter spelar några toner ur det långsamma meditativa stycket.

- Jo, det här är musik som ligger mig varmt om hjärtat som kyrkomusiker, men det kanske är framförallt den gregorianska sången som betyder allra mest, förklarar Peter, och lägger snabbt till att självklart så ligger Johan Sebastian Bach som ett raster över all min kyrkomusik.

Men vad lyssnar en kyrkomusiker på när han sitter hemma en kväll, funderar jag på.

- Det varierar, men just nu är det Frans Schubert. Tänk vad han lyckades skapa på sitt allt för korta liv. Han blev bara drygt 30 år. Men rent musikaliskt finns det inget att tillägga. Han hann säga vad han ville. Lyssna bara på hans stråktrio. Den är överjordisk ibland, säger Peter. Efter en kort stund säger han; och så tycker jag också om Lana del Ray. Det är en annan favorit.

Jag ser kanske lite förvånad ut. Lana del Ray är en stor amerikansk stjärna inom popgenren. Men erkänd och uppskattad av kritikerna för att hon skriver såväl sin musik som de poetiska texterna själv. Jamen visst. Peter sa att han hade en pragmatisk syn på musik och Lana del Rays vackra röst väcker känslor.

”Jamen visst. Peter sa att han hade en pragmatisk syn på musik och Lana del Rays vackra röst väcker känslor”

Det är fredag eftermiddag och Peter är på väg hem till Västervik. Han ska packa ihop och vi måste bryta

upp. Hem är fortfarande Västervik. Där väntar hustrun Cecilia, som för övrigt är lärare på Kyrkomusikerlinjen på Oskarshamns folkhögskola,

och så två barn. En son som går på gymnasiet och en dotter i årskurs nio. I Stockholm på Musikhögskolan finns den äldsta dottern.

- Vi får se hur framtiden blir. Det här jobbet kom kanske två år för tidigt. Nu pendlar jag en tid så får framtiden utvisa om familjen blir gotlänningar, säger Peter.

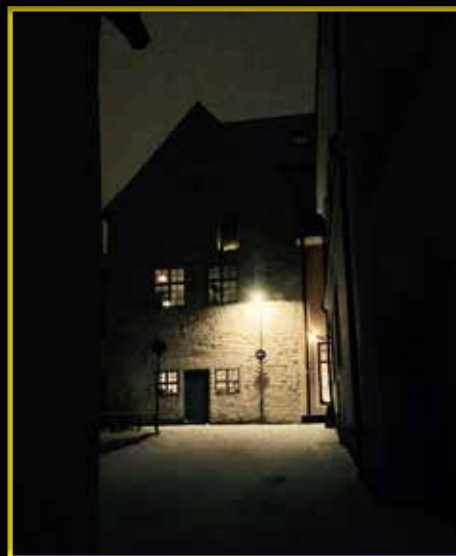
Vi går gemensamt ut i det storslagna kyrkorummet och tittar upp mot orgelns vackra fasad. Miljön som en gång födde en sådan längtan att han nu står här som organist i Sankta Maria.

- Både människor och det yttre är så klart avgörande för de val man gör. Men med tiden är det relationerna som blir det allra viktigaste, avslutar Peter med att konstatera.

Den gråa tomtens vita jul

Janne Manni

En tomte grå i stilla vrå
i raggsockor och luva,
Ledsen äro, allen som få,
med mörka tankar ruva.

Han fyllde nyss etthundrasju
men själen sprittar ungt.
”Nog finns det tid för mig ännu?”
Men sucken vägde tungt...

”Uti mörkret jag ej vågar, nej,
men här kan jag inte förbli?
Jag måste våga, resa mej,
Hej då vrå, din tid är nu förbi!”

En rock av bäver och grävlingstand
och pjäxor ifrån morfar.
En lykta tänds och stav i hand
och dörren lät sitt knirrknarr.

Han blundar först men öppnar sen
och måttar syn med stjärna.
”Det fanns en by, för längesen,
den besöker jag nu gärna!”

Och färden gick ej fort men snabbt
snabbare än tomte tål
och svetten blott hann gäspla slappt
innan byxan hade håll...

...och staven bröts itu med knak
och mössan for i vinden
och med ett ruggigt knackelibrak
han krockade med grinden!

Stjärnorna var nu fler än hemma
och yr i pannan tomten voro,
men en plötslig munter stämma
sade” tomte ingen oro...”

En flicka liten med glugg i mun
lade tomte i säck på rygg
och bar honom till stugfarstun
Ojoj vad han kände sig skygg!

Men snart stod där en hel familj
som bad honom stiga på:
”Det är ju jul, kanel och vanilj,
en krubba och nu tomte, Se så”

Han fick en plats vid middagsbord
eå kuddar, en hög, vill jag lova
och julen nu vid etthundrasju
var den bästa han fått som gåva!

God jul

*Fira den tillsammans
Och låt den förbli vit
Man vet aldrig när en lite orolig
tomte behöver din värme*

*Janne Manni,
församlingspräst i Klinte pastorat*

Kyrkorna i Ardre, Endre och Follingbo.

Kyrkoantikvarisk ersättning 2020

Text: Rebecka Svensson. Foto: Visby stift.

I våras stod det klart att Visby stift skulle få 14,7 miljoner av de 460 miljoner som staten delar ut årligen för att bevara och skydda det kyrkliga kulturarvet. Systemet är ansökningsbaserat vilket betyder att de som söker mycket och har akuta åtgärder gynnas. Visby stift har precis som alla andra stift fått mellan 50-60% av ansökningsbeloppet. Stiftsstyrelsen fattade i september beslut om vilka kyrkor som beviljas medel och kan åtgärdas inom 2020-2021 (ramår 2020).

Stiftsstyrelsens beslut innebär att medel beviljats till restaurering av Ardre och Endre kyrkor, glasmålningarna i Stenkumla och Västerhejde kyrkor samt några mindre åtgärder såsom konservering av portalerna i Alva kyrka och innertaket i Follingbo kyrka. Den kompletta listan finns på Visby stifts hemsida. Anledningen till att stiftsstyrelsen prioriterat Ardre och Endre kyrkor framför andra kyrkor är att taken är dåliga samt att regnvattnet på Endre kyrka förstör de fint huggna stenarna i fasaderna och portalen. Dessa stenar vittnar om en äldre kyrka på platsen och är viktiga att bevara.

I fyra kyrkor kommer glasmålningarna att konserveras vilket är särskilt roligt. Tidigare skickades de arbetena till Tyskland då det inte fanns konservatorer i Sverige. Sedan några år finns Uppsala domkyrkas glasmålningateljé, som i första hand arbetar med domkyrkans fönster. Ateljén tar även emot externa uppdrag. Samma vecka fattade kyrkostyrelsen beslut om

fördelningen av medel för ramåren 2021-2025. Det tidigare ansökningsbaserade systemet byts mot ett nyckeltalsbaserat system. Beslutet innebär att det finns 15 117 tkr att fördela årligen till restaureringar inom Visby stift. Därtill kommer kyrkounderhållsbidraget, som är en del av det inomkyrkliga utjämningsystemet, som för 2021 är 4 540 tkr.

”Läget är bekymmersamt då beloppet är betydligt lägre än vad vi är vana vid, prioriteringarna mellan de olika åtgärderna på kyrkorna blir allt mer komplicerad”

- Läget är bekymmersamt då beloppet är betydligt lägre än vad vi är vana vid, prioriteringarna mellan de olika åtgärderna på kyrkorna blir allt mer komplicerad. Det som kommer prioriteras är förstås taken men också det som är unikt och specifikt för Gotland säger stiftsantikvarie Rebecka Svensson.

Vi börjar därtill se att församlingar och faktiskt också Samfälligheten Gotlands kyrkor får svårare att mäta med de egeninsatser som krävs. Ansvaret och resurserna ligger nu som tidigare på församlingarna och dess medlemmar för att underhålla och vårda kulturarvet, medlemsavgifterna står för den huvudsakliga finansieringen av svenska kyrkans fastigheter.

Tre kvinnor, tre musiker och snart tre utbildade kantorer

Det är brist på kantorer. Men många unga vill arbeta med musik. Kan kyrkomusikeryrket vara ett alternativ till att vara frilansande musiker eller pedagog som annars är den vanligaste formen för yrkesmusiker? Katarina Ridderstedt, Ann Helling och Marie Sandell, alla tre är välutbildade och erfarna musiker som på lite olika vägar i livet nu utbildar sig till kantorer. Vi samtalar om hur musiken kom in i deras liv, vägen till kantorsyrket och vad musiken betyder i kyrkan. Text: Lars Bäckman. Foto: privat.

Katarina Ridderstedt är yngst, både till ålder och som boende på Gotland. Katarina flyttade till ön från Malmö i somras och fick en tjänst som musiker i Norra Gotlands pastorat. Marie Sandell har bott på Gotland sedan 2004. Kärleken fick henne att lämna Malmö för en musikertillvaro på Gotland som framförallt har inneburit arbete som lärare på Estetiska programmet på gymnasieskolan. Där sångpedagog, ensemble och kör har varit hennes inriktning. Men hon har också komponerat, dirigerat, bland annat Gotlands sinfonietta under många år, och så har hon spelat violin i många olika konstellationer och sammanhang. Sedan 2018 har Marie en deltidstjänst i Norra

Gotlands pastorat. Till sist Ann Helling som kom till Gotland redan 1997. Vikariat på Kulturskolan som piano- och flöjtpedagog och musikteorilärare på Ella pop-och rock på Gotlands folkhögskola har varvats med att spela i olika sammanhang, flöjt och piano framförallt. Och så eget komponerande, eller tillsammans med konstnärer och författare. Barnkörveckan på Fårö har för henne under många år varit en fast punkt. Sedan 2018 är Ann Helling anställd av Romaklostets pastorat som kantor och i dagarna är hon klar med sin utbildning till kantor.

Katarina Ridderstedt, längst till vänster, med Gothems kyrkokör. Foto: privat.

Hur kom musiken in i era liv?

- Jag började sjunga samtidigt som jag lärde mig att prata, säger Ann Helling. Hennes mamma var en duktig pianist och märkte tidigt att dottern var tonsäker. Hon uppmuntrade den sidan. De sjöng mycket tillsammans och Ann började tidigt i kyrkans barnkör. Pianot hade en given plats i familjen.

- Jag tror jag var sex år när jag kunde spela piano så pass att jag satte på en LP skiva med mina idoler ABBA och kompade till, berättar Ann.

- Jag har sjungit i kör sedan jag var riktigt liten och i tonåren började jag ta pianolektioner, berättar Katarina Ridderstedt.

Katarina engagerade sig tidigt i Svenska kyrkan i Knivsta och särskilt i allt som handlade om musik. Hon sjöng i ungdomskör och ägnade mycket av sin fritid åt kyrkans ungdomsverksamhet.

Marie Sandell har också tidiga musikminnen; hur familjen åkte från Klippan in till Helsingborg och lyssnade på symfoniorkestern. Musik var viktigt i familjen. I Klippan verkade också Bo-Ingvar Olsson, en av pionjärerna inom Suzukimetoden i Sverige, och Marie började spela fiol hos honom som nioåring.

- Sång, piano och fiol blev mina uttryck i musiken, konstaterar Marie som efter gymnasiet gick på folkhögskola och sedan på Musikhögskolan i Malmö, inriktning rytmikpedagog.

”...alla tre har faktiskt liknande utbildning”

Alla tre har faktiskt liknande utbildning; rytmikpedagog. Katarina och Marie gick på Musikhögskolan i Malmö, medan Ann gick den utbildningen på Musikhögskola vid Göteborgs universitet. Hon har också en instrumentalutbildning med inriktning på flöjt från samma högskola. Alla tre har också gått någon form av förberedande utbildning, på folkhögskola eller gymnasium. Likaså har både Marie och Ann studerat på Gotlands Tonsättarskola. Så det finns många gemensamma nämnare i deras bakgrund.

Ann Helling. Foto: privat.

Men varför kantorsyrket?

- Jag har haft tjänst inom Svenska kyrkan som rytmikpedagog i Kristianstad och Malmö sedan 2014. Som rytmikpedagog har det ingått kantorsuppgifter, men framförallt har det varit arbete med musik i barn- och ungdomsverksamhet, berättar Katarina. Hon har tagit orgellektioner under tiden hon har arbetat som rytmikpedagog. Men för två år sen började hon kantorsutbildningen på halvfart på Oskarshamns folkhögskola. Så det blev för henne en ganska naturlig fortsättning på musikkarriären i kyrkans värld.

Lika självklart var det inte för Ann Helling.

- Nej, jag har hållit på med så mycket olika inom musiken. Men kanske var det lite avgörande när min mamma gick bort för femton år sedan. Strax innan hon avled gav hon mig det nya Tillägget till Koralboken och sa att om jag ville utbilda mig till kantor så skulle hon stå för utbildningskostnaderna. Men det var inte aktuellt då, jag hade småbarn och fullt upp.

Marie Sandell vid orgeln. Foto: Privat.

- Jag levde en lite splittrad tillvaro när det gällde musik. Det var jobbigt. Fick då höra från än den ena och andra att det var brist på kantorer. Jag hade under åren musicerat mycket i kyrkor så jag var på intet sätt främmande för den världen. Med en kantorstjänst har jag nu samlat alla mina musiksidor under samma tak, säger Ann entusiastiskt. Jag får spela såväl Bach koraler som till exempel att kompa popmusik på ett bröllop. Det passar mig, fortsätter hon och räknar upp allt som ryms inom yrket; att komponera, spela, ackompanjera, dirigera och hålla i körer.

”Jag har faktiskt längtat efter att få fördjupa mig i Johan Sebastian Bach och nu har jag kunskapen att kunna göra det”

Jag har faktiskt längtat efter att få fördjupa mig i Johan Sebastian Bach och nu har jag kunskapen att kunna göra det, säger Ann som precis är klar med sin utbildning från Sköndals musikhögskola där hon har pluggat i nästan tre år,

mestadels på heltid. En pendlartillvaro.

Att komma till en punkt, då det finns utrymme för något nytt, blev avgörande för både Ann och Marie. Marie berättar:

- För fem sex år sedan kom jag till en vändning i livet, tog en paus från undervisandet och började plugga på Tonsättarskolan. Ungefär samtidigt fick jag upp ögonen för kyrkomusikeryrket. Jag var engagerad i kyrkan som ung och har sjungit och musicerat i kyrkor, men aldrig ägnat mig särskilt mycket åt den liturgiska musiken som psalmer och aldrig spelat orgel. Så det var mycket som var både nytt och spännande när jag sökte och fick en deltidstjänst 2018 i Norra Gotlands pastorat. Hösten samma år började jag plugga på distans till kantor på Oskarshamns folkhögskola.

Den utbildning som Katarina och Marie går är alltså på distans och på halvtid. En gång i månaden tillbringar man ett par dagar i Oskarshamn, däremellan är det massor av övningar och inläsning. Att lära sig spela orgel som vuxen är inte det lättaste, säger Ann Helling och förklarar:

- Det jag inte hade gjort tidigare var att spela orgel, vilket inte är helt enkelt. Tänk dig att du ska spela en stämma med fötterna, två stämmor med vänsterhand och två med höger... och samtidigt som du ska sjunga. Du förstår att det krävs en pigg hjärna och att det kräver övning, övning och inte minst disciplin, säger Ann och jämför med hur mycket enklare det har varit för hennes elvaåriga dotter som har spelat orgel med microorganisterna i fyra år. Det är betydligt enklare att lära sig att spela orgel när man är ung mot när man har hunnit fylla 47 när man för första gången sitter vid en kyrkorgel.

Ett tidigt musikintresse, förmåga och sen utbildning på kommunala musikskolan, folkhögskola och vidare på Musikhögskola, så ser starten ut för många kyrkomusiker. Därefter musicerande i olika former och konstellationer och så vidare till ett arbete som kantor. Vad är fördelen med kantorsyrket?

- För mig var det som att återse en gammal vän. Nu får jag vara både pedagog och så musiker. Det känns lite hemtamt. Men också som något nytt. Det är ett yrke med stor frihet, trots

att mycket ska hinnas med, och kanske är det just det som är det svåraste, säger Marie och berättar att hon nu har två barnkörer och en damkör. Förutom, musiklekis, konserter och såklart gudstjänster.

Entusiastiskt berättar hon dock om att till 2020 ska alla pastoratets körer göra en gemensam folkmusikmessa.

- Vi är fem musiker som arbetar tillsammans i detta körprojekt. Det gillar jag. Annars är man ganska mycket ensam som kantor, även om alla gudstjänster sker i ett större sammanhang.

Katarina är inne på samma spår och konstaterar att arbeta som kantor är ett väldigt varierande och omväxlande yrke.

- Det gillar jag. Både att leda en kör och att delta i gudstjänster. Som kantor är du musiker, men samtidigt samarbetar du med präster och andra kring gudstjänster, bröllop och begravningar. Man är en del av något större.

Musiken är en viktig del i kyrkans verksamhet. Det är tack vare musiken som många kommer till kyrkan - för att sjunga i kör eller för att njuta av en konsert i en miljö som ger en ytterligare upplevelse och dimension. För många kyrkobesökare är det genom konserter de får en andlig upplevelse. Det här är resonemang som engagerar.

- Visst är det så, säger Katarina och konstaterar att musiken blir en brygga mellan människor och tro. Det här gäller inte minst för alla kyrkokörer och i gudstjänstens psalmsång.

Ann håller med och betonar psalmsången:

- Den gemensamma psalmsången stärker, lyfter upp församlingen och ger utrymme för egen reflektion. Det finns en psalm för varje tillfälle. Här är vi som kantorer en del av ett samspel med både prästen och församlingen.

Ann kommer in på vad kyrkomusiken kan betyda, inte minst för barn på landet.

- För mig som är uppväxt i Göteborgs området fanns det ett stort utbud på 70- och 80-talet av musik, men för barn på den gotländska landsbygden kan kontakten med såväl klassisk musik som orgelmusik vara just första gången

då de sjunger i barnkören. Här har vi en betydelsefull uppgift att förmedla musik.

- Nog går det att utveckla musikarrangemang i kyrkorna ännu mer. Ta bara som exempel den sommarkonsert som hålls i Gothems kyrka sedan många år tillbaka. Här är det barn och vuxna, amatörer och proffs, som repeterar under några dagar och avslutar med en gemensam konsert. Det är uppskattat, säger Katarina, som menar att fler pastorat skulle kunna ta initiativ till liknande sommarverksamhet.

När det gäller att utveckla musikverksamheten i kyrkan kommer dessa kvinnors gedigna erfarenheter och kontaktnät till stor nytta. Det kan tillföra mycket till ett aktivt kyrkoliv och att våra kyrkor används mer.

Visst finns det nackdelar med yrket. Arbetet är ofta krävande och stressigt. Det innehåller som vi förstått många olika och skiftande delar och det finns stora förväntningar på just kyrkomusiken. Som kantor arbetar du också när alla andra är lediga. Det är söndagar och de stora helgerna som är de tunga arbetsdagarna. Då ska ofta minst två gudstjänster genomföras per dag. Ett vanligt schema är att man som kantor är ledig en helg i månaden.

”Jag skulle säga att vara kantor är mer en livsstil än ett åtta-fem jobb”

- Jag skulle säga att vara kantor är mer en livsstil än ett åtta-fem jobb. Med sång och spel möter jag människor i livets alla situationer, får förmedla musikens inneboende kraft både vid stora högtider i glädje och sorg men också i vardag och helg. Det är stundtals ett oerhört krävande arbete men det ger mycket tillbaka. Musik är energi. Och att spela kyrkorgel, ett instrument med tusenåriga anor och hundratals sjungande pipor i olika stämmor, det är mäktigt!, säger Ann Helling.

Vill du veta mer om kantorsyrket, utbildning med mer? Kontakta musikkonsulent på Visby stift, Anne Dungner Hjellström. Tfn 0498-40 49 07 eller e-post: anne.dungner@svenskakyrkan.se

Kalendarium 2020

Stiftsfullmäktige

26 maj Helge Andshuset

Stiftsstyrelsen

12 februari kl. 14.00 (onsdag)

24 mars kl. 18.30 (tisdag)

29 april kl. 18.30 (onsdag)

19 maj kl. 18.30 (tisdag)

11 juni kl. 14.00 (torsdag)

Diakoner

15 januari Diakon dag med biskopen. Tema; Diakonins kyrka. Föreläsare Ninna Edgardh

31 januari- 2 februari
Mötesplats Stift student

13 februari Diakonsamling följt av samling med kuratorerna

16 februari Inspirationseftermiddag Svenska kyrkan i utlandet med Sverigechefen Johanna Holmlund Lautmann i Lärbro församlingshem.

24-25 mars Tillsammans med Finansinspektionen "Trygga din ekonomiska framtid." Fortbildning i privatekonomi för dig som möter ekonomiskt utsatta.

23 maj Pilgrimsvandring för Svenska kyrkan i utlandet i Nordertredingen, Medeltredingen, Sudertredingen. Mera info kommer.

Theobaltkonferens

11-13 maj i Köpenhamn

Kyrkoherdeforum

20 februari kl. 15-17 i Helge Andshuset med efterföljande mässa och samling i Biskopsgården

16 april kl. 13-16 i Helge Andshuset

Inventarieansvariga

5 februari kl 14-16, Helge Andshuset Information om inventarieregistret Sacer.

Kontraktshögmässa:

16 feb kl. 11-12 Lärbro kyrka

26 april kl. 11-12 Stenkumla kyrka

Teologiska seminarier

13 februari kl. 8.30-12 mässa i domkyrkan, följt av fika på Helge Andshuset och föreläsning.

16 april kl. 8.30-12 mässa i domkyrkan, följt av fika på Helge Andshuset och föreläsning.

Musikerna

16-17 januari kl. 12-16.30
Anti Aging med Birgitta Mannerström Molin med övernattnng. Vi börjar kl. 12.00 den 16 januari och avslutar klockan 16.30 dagen efter.

13 februari kl. 9-12 Frukostmöte i Domkyrkan

28 februari kl 10-16. Intro "Go Bach to sleep" och DO orgeln. Plats mm meddelas senare.

19 mars kl. 9-12 Frukostmöte i Klinte pastorat

25 maj kl. 17 Årsmöte KMR Helge Andshuset

MHFA Vuxna som möter vuxna

14, 22 och 30 januari samt 3 februari. Alla kvällar från 17.30 till 21.00 Klinte församlingshem. Anmälan senast 10 januari till Anne Dungner

MHFA Vuxna som möter äldre

20 februari, 5 och 6 mars alla träffar kl 10.00 till 15.00 Helge Andshuset. Anmälan senast 10 februari till Anne Dungner

Kommunikatörerna

20 januari kl. 10-16 Webbverkstad, Helge Andshuset

6 februari kl. 10-12 Filma med mobilen

17 februari kl. 10-16 Webbverkstad, Helge Andshuset

4 mars kl. 9-12 Utbildning i mallverktyget

16 mars kl. 10-16 Webbverkstad, Helge Andshuset

20 april kl. 10-16 Webbverkstad, Helge Andshuset

18 maj kl. 10-16 Webbverkstad, Helge Andshuset

Samfälligheten Gotlands kyrkor

26 maj kl. 14 Församlingsdelegerade, plats meddelas senare

Domkapitel

VINTER/VÅR

29 januari kl. 9-12

3 mars kl. 9-16

1 april kl. 9-12

19 maj kl. 9-12

3 juni kl. 9-12

Regionala samrådsgruppen för det kyrkliga kulturarvet i Visby stift

14 februari 10-12

12 juni 10-12

13 oktober 13.30-15.00

GÅRDSKORSET

UTGIVARE

Stiftsstyrelsen i Visby stift

ANSVARIG UTGIVARE

Biskop Thomas Petersson

REDAKTÖR

Lars Bäckman

lars.backman@hotmail.com

LAY OUT

Lars Bäckman

UTGIVNINGSDRESS

Helge Andshuset

Box 1334

621 24 VISBY

TELEFON 0498-40 49 00

E-post visby.stift@svenskakyrkan.se

HEMSIDA

www.svenskakyrkan.se/visbystift

Vi förbehåller oss rätten att korta ner och lätt redigera insända bidrag.

Omslagsbild: Gotlands alla kyrkor i lego.
Foto: Lars Bäckman